لەدوا شەودا .. یەك دوو قسە … حەیدەر عەبدولڕەحمان

لە دەستپێكی نمایشكردنی ئەلقە سەرەتاییەكانی زنجیرە درامای (دوا شەو) ی دەرهێنەر (كارۆخ ئیبراهیم) بەرهەمەكە زۆر بەتوندی كەوتەبەر شالاوی رەخنەیەكی زۆری جەماوەریی، بەڵام زۆرینەی ئەو رەخنانە، فۆرمێكی زانستیانەو لۆژیكیانەیان وەرنەگرتبوو، كە تێیدا بەرهەمەكە شەن وكەو بكرێ و دەست نیشانی كەمو كوڕییەكانی بكەین و لایەنە نەگەتیف و پۆزەتیلفەكانیشی لەبەرچاو بگرین.

لەهەموو حاڵەتێكا پێویستە ئەو بەرهەمە وەك ئەزموونێك بخەینە ژێر توێژینەوە، ئەوە لەبەرچاو بگرین كە ئەو بەرهەمەو زنجیرە درامای (بەختەبارانە) ی نیاز لەتیفیش لەدایك بووی قۆناغێكی ترن لەقۆناغەكانی درامای كوردی، دوای چەندین ساڵ لەغیابی درامای كوردی و ئەو چەقینە درێژ خایەنە لە دایك بوون، كە بینەر تێیدا دووچاری بێ هیوایی ببوو.

بۆیە پرسی سەرهەڵدانەوەی درامای كوردی بوو بەزەرورە، دەزگا میدیا كارەكانی خستە بەردەم بەرپرسیاریەتێكی ئەخلاقی و نیشتمانی، كە لەبری كڕینی زنجیرەی بیانی و خەرجیەكانی دۆبلاژ كردن، هەوڵی بەرهەم هێنانی زنجیرە درامای كوردی بە باشتر زانرا، بەو هیوایەی بتوانن ئەلتەرناتیف بۆ زنجیرە درامای بیانی دابین بكەن، لەهەمان كاتیشدا بۆشایی غیابی درامای كوردیش پڕ كەنەوەو تینوویەتی بینەری كوردیش بشكێنن.

ئەو دوو دەرهێنەرە (كارۆخ ئیبراهیم) و (نیاز لەتیف) چانسی وەرگرتنی ئەو دەرفەتەیان بەركەوت و كەوتنە بەردەم تاقیكردنەوەیەكی سەخت، كە چۆن بتوانن لەو دەرفەتەدا دڵی جەماوەر لەخۆیان رازی بكەن و لەئاست ئەو متمانەیە دابن كە هەردوو دەزگای كورد ماكس و ئاڤا بەو دوو دەرهێنەرەیان بەخشی .

بەگوێرەی كارۆخ ئیبراهیم – ئەو دەرهێنەرێكی شانۆیی بووە و لەو بوارەشدا جێگەی متمانەی هەوادارە شانۆییەكانی خۆی بووە، بەڵام بەهۆی ئەو هەلومەرجە ساردو سڕو چەق بەستووەی شانۆی كوردی، بڕیاری دەست هەڵگرتنی لەشانۆی كوردی دا، بۆ ئەوەی كاری دەرهێنانی تەلەفزیۆنی بكا.

بێگومان ئەو بڕیارەش بڕیارێكی سەخت بوو ، چونكە شانۆو تەلەفزیۆن دوو دنیای لێك جودان، هەر یەك لەوان تەمەنێك ئەزموونی دەوێ تابتوانیت ئەركێكی قورسی وەك دەرهێنانی زنجیرەیەكی 20 ئەلقەیی

بگریتە ئەستۆی خۆت، بۆیە ئەو بڕیارە بۆ ئەو سەرکێشیەکی سەخت بوو. ئەو لەدەستپێکدا پشتی بەچەند بنەمایەك بەست بۆ ئەوەی لەو سەرکێشیەدا سەرکەوتن بەدەست بێنێت

1. هێنانی کاستێکی پرۆفیشنال لەوێنەگرو هونەرکارە تورکییەکان بۆ ئەوەی زامنی وێنەگرتنی دراماکەی بۆ بکەن، بەوناوەی وێنەگرتن رەگەزی بنەڕەتی درامایەو زامنی بەشێکی زۆری سەرکەوتنی دراماکەی بۆ دە کەن .
2. ئەنجام دانی گرێ بەست لەگەڵ زۆرێك لەهونەرمەندە دیارەکانی کوردستان لەسلێمانی و لە هەولێر، بۆ ئەوەی ئەو ناوە ناسراوو دیارانەی بواری نواندن لەکوردستاندا، هەم ببنە فاکتەرێکی رەونەقداری میدیایی بۆ بەرهەمەکە، هەمیش لەلایەنی نواندن لەبەرهەمەکەدا زامن کەن .
3. هێنانە پێشەوەی نوخبەیەك لەگەنجە کوڕو کچەکان، لەوانەی توانای باشی نواندنیان هەیە و هەندێکی تریان روخساری سەرنج راکێشیان هەبوو، بۆ رەونەق دارکردنی شاشە .
4. دەستەیەك لەمیدیا کارو نەخشەسازو گەنجی لەدەوری خۆیدا کۆ کردەوە، بۆ کاری راگەیاندن وپەیوەندی و راگەیاندن.

هەموو ئەو رەگەزانە بنەمایەك بوون بۆ ئەو پلان و نەخشەیەی دەرهێنەر داڕێشتبوو بۆ ئەنجام دانی کارەکەی.

بەڵام ئەو پرسیارەی دێتە پێشەوە ئەوەیە ئاخۆ بەو هەموو خۆ ئامادە کردنەوە لەئەنجامدا بەرهەمەکە سەرکەوتنی بەدەست هێنا؟ یا تووشی شکستێکی گران بەها بوو؟

من دەڵێم: ئەگەر بەرهەمەکە وەك ئەزموونێکی هونەری وەربگرین دەڵێم: رەنگە بەرهەمەکە وەك شێوە لەگەڵ ئەزموونە رابووردووەکانی درامای کوردی جیاوازی هەبێ، بەڵام ئێمەی کورد خاوەنی نین، کاتێك بۆمان هەبوو دڵمان پێیان خۆش بێت کە ئەو ئەزموونە ئەزموونی دەستی وێنەگرانی خۆمان بوایە، یا کۆمپانیایێکی کوردستان ئەو کوالیتەی دابین کردایە، بۆ نموونە ئێمە لەبەرهەمەکەدا شانازی بەمۆنتاژ دەکەین کە تێیدا گەنجێکی کورد (کاروان زامدار) کاری مۆنتاژی بۆ کردووە.

بۆیە پرسی بەکارهێنانی خیبرەی بیانی لەهەر پرۆژەیەکی هونەری دا، ئەگەرچی کارێکی نا ئاسایی نیە، هەندێ لەدەرهێنەران بۆ کاری سینەمایی و درامی پیادەی دەکەن، بەڵام ئەم هونەرە ناگەڕێتەوە بۆ سەر لێهاتوویی دەرهێنەر، بەڵکو ئەو پرۆسەیە پرۆسەیەکی بازرگانیە، بۆ هەر کەسێك

دەکرێت پارەی بۆ خەرج کات، بەڵام لەهەندێ حاڵەتیشا زیان بەخشە، چونکە ئەو ستاافە مۆرکی تایبەتی خۆیانیان هەڵگرتووە، ستایلی ئەوان لەهەر بەرهەمێکدا بەکار بێت دەناسرێتەوەو دەزاندرێ کە ئەو ستایلە ستایلێکی تورکیە، بۆیە بایەخێك بۆ مۆرکی نیشتمانی و نەتەوەیی تۆ بەجێ ناهێڵێ و هونەری خۆیشت بە سەردا فەرز دەکات.

بەڵام خۆ تۆش نەتەوەیەکی پێت خۆشە بەدراما، بە سینەما، بە شانۆ، بە موزیك، خزمەت بە کولتووری نەتەوەکەی خۆتەوە بکەیت، ئەو کولتوورە لەو کەناڵە هونەرییانەوە بەجیهان بگەینیت، ئەگەر سبەینێ ئەو زنجیرەیە بەزمانێکی غەیرە کوردی تەرجەمە یا دۆبلاژ کرا، ئەو غەیرە کوردە لەرێگەی دراماکە ئاشنا بەزۆر لەسیما نەتەوەییەکانی تۆ بێت، نەك وا بزانێ بەرامبەر بەدرامایێکی تورکی دانیشتووە، ئەی کەواتە ئێمە چیمان کرد؟ بەپارەو خەرجی خۆمان بچین خزمەتی تورك بکەین ؟

کارۆخ لەنەخشە پلانەکەی خۆیدا بیری بۆلای گەلێك بابەت چووە ببنە فاکتەر بۆ سەرکەوتنی بەرهەمەکەی، تەنیا شتێك نەبێت کە بۆتە فاکتەری هەموو ئەو ئاسەوارە نەگەتیفانەی رووبە□ووی دراماکە بۆتەوە، ئەویش کاری نووسین و سیناریۆی زنجیرە دراماکەیە!

کارۆخ نووسەر نیە،کەچی لەهەستیارترین کاتدا بۆتە کەسێکی خۆ پەرست و بەرژەوند پەرست بێ ئەوەی هیچ ئەزموونێکی هەبێت لەبواری نووسین و سیناریۆ و تێکستی درامی ، ئەو ئەرکەی خستۆتە سەر شانی خۆی، ئەو ئامادە بوو بۆ هەموو کارە هونەرییەکانی تر دەست کراوە بێت، ئەو کاستە هونەرییە لەتورکیا بێنێ و هونەرمەندانی هەولێرو سلێمانی لەیەك بەرهەمدا کۆ کاتەوە، بەڵام ئامادە نەبوو نووسەرو سیناریستێك بۆ بەرهەمەکەی دابین بکات، بەو هۆیەوە رووبەڕووی هەموو ئەوکێشانە بێتەوە کە لە دراماکەدا هەیە، چونکە سەرچاوەی گشتی هەموو گرفتەکانی ئەو زنجیرەیە، کەم و کوڕیەکانی دەقە کەهەموو ماندوو بوون و خەرجی و ئاواتەکانی بینەری بەهەدەر دا.

ئەو پرسی دەقی بەپرسێکی زۆر لاوەکی وەرگرتووە و هیچ بایەخێکی پێ نەداوە، کەچی کۆمپانیا بیانیەکان کاتێ دەیانەوێت دەق ئامادە کەن، گرنگترین شت بەلای ئەوانەوە دەقە، بۆ نووسینی زنجیرەکان چەندین نووسەرو چەندین سیناریۆ نووس کاری بۆ دەکەن، هەندێکیان رۆژانە لەگەڵ ستاف دا دەمێننەوە بۆ هەندێ چارەسەری درامی لەکاتی وێنە گرتندا،

هەر هەمووشیان کەسانی شارەزاو پسپۆرن لەبواری خۆیاندا.
ئەوانن دیمەن و گرێ ی درامی وروژێنەر دروست دەکەن و چارەسەری بۆ دادەنێن، ئەگەرنا بە تەنیا کەسێك چۆن 300 ئەلقە ئامادە دەکرێت .چ زنجیرە درامایەکی 20 ئەلقەیی هەیە ئەرکی نووسین و دەرهێنان و بەرهەم هێنان بگرێتە ئەستۆی تەنیا کەسێکی بێ ئەزموون لە نووسین ، بێ ئەزموون لە دەرهێنانی تەلەفزیۆنی، بێ ئەزموون لەبەرهەم هێنان ؟

هەتك کردنی زمان :

سەرکێشیەکانی کارێخ هەر تەنها بەسەر ئاستی دراماکە نەشکاوەتەوە، بەڵکو زمانی کوردیشی هەتك کردووە، کە بینەر نازانێ بەو پەرش و بڵاویەو سەرلێ شێوانەی دیالیکت، ئەو ئەکتەرانە خەڵکی کوێن؟ بۆ هەندێکیان نیوەی رستەی دیالۆگەکانیان سلێمانیەو نیوەکەی تری رستەکەی هەولێریە؟
بۆ جیاوازی دیالیکت لە نێوان باوك و کچ ، خوشکو برادا هەیە؟
بۆ ئەوەندە بە سووکی و بێ بایەخی تەماشای زمان بکرێت کە ناسنامەی نەتەوەییتە؟
لەجێگەی تر بۆ پاراستنی تێکست لەهەڵەی زمان بەلانی کەمەوە سێ سەرپەرشتیاری زمانەوانی بۆ دادەندرێت بۆ پێداچوونەوە بە تێکست لەچەندین لایەندا ..

ئامانج و فەلسەفەی دراماکە:

ئەو بێ ئەزموونیە وای لە نووسەر کردووە لەکاتی نووسین دا ئامانج و فەلسەفەی بەرهەمەکەی دیاری نەکات، نەتوانێ لوکێشن و دیمەن و رووداوەکان، بەئاراستەیەکی دیاری کراودا بۆ خزمەتکردنی ئامانجی زنجیرەکە بەرجەستە بکات.
ئەو لەتاوەرێکی باڵاوە دەڕوانێتە خوارەوەو دەچێتە ناو ژیانی بورژواو سەرمایەدارو بزنس مانەکان و ئەو ژیانە باق و بریقەدارانەی ئەوان لەکۆشك و تەلارو کۆمپانیا بازرگانیەکانیان دەخاتە روو، ئەوەندەی بەلایەوە گرنگە کامێرا بۆ خزمەتی نمایشکردنی باڵەخانە بڵندەکانی ئەوان و لوکێشنەکانی سپۆنسەر تەرخان بکرێت، ئەوەندە هەوڵەکانی بۆ تێر کردن و گەیاندنی ئامانجی دراماکە تەرخان نەکرا، بۆیە پرسی بازرگانی کردن بە بەرهەمەکە زۆر بە زەقی لە ڕێکلامەکانی زنجیرەکە بۆ ئەو کۆمپانیایانە دەردەکەوێت.

واقعێکی مزەییەف

لە پەنای ئەوەدا، دەرهێنەر پەردەپۆشی لەواقعێکی تاڵی کۆمەڵایەتی دەکات، واقعێکی مزەیەفی ئەمڕۆی کوردستان نیشان

دەدات، وەك ئەوەی کوردستان تەنیا کێشەی خاوەن کۆمپانیا زەبەللاح و مافیا بازرگانەکانی هەبێت، بەشێوەیەك لە واقیعە راستەقینەکە دوور دەکەوێتەوە، بینەر وا هەست بکات، ئەوەی دەیبینی کوردستان نیەو هیچ پەیوەندیشی نەبە کوردستان و نە بەخەڵکەکەشیەوە هەیە!
پرسیارەکە ئەوەیە ئایا ئەو دیمەنانە چی پێشکەش بەکۆمەڵگای کوردی دەکەن؟ دەیەوێ چیان پێ بڵێ ؟
ئیدی (شێوە) کە رووی دەرەوەی زنجیرەکەیە لەسەر ئەو بناغە داڕماوە لەبیرو ئامانج و دامەزراوە.
جاران لەسەردەمی کلاسیك و رە شو سپی دا (شێوە) بوونی نەبوو، بەڵام چونکە ناوەڕۆك هەبوو، لە چوارچیوەی ئاماجێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و کۆمێدی دا بەرجەستە دەکرا، وەرگری خۆیان هەبوو، کە تا ئێستاکەش دوای تێپەڕ بوونی دەیان ساڵ، خەڵکی تامەزرۆی بینینی دراماکانی ئەو دەمەی وەك جەنابی موفەتیش، تاپۆ هەقی چیە، لانەوازان، پیسکەی تەڵ پیرن.
کەواتە ناوەڕۆك لەشێوە گرنگترە، بەڵام هەردوکییان بە یەکەوە هاوکێشەکە تەواو دەکەن، ئەوەی ناوەڕۆکە بەرکەوتەی لەسەر بیرو خەیاڵ و عەقل هەیە، بەڵام شێوە تەکنیکێکە تەنیا بۆ جوانکاریی و هەڵخەڵەتاندنی چاوە، شێوە بەهەموو تەکنیك و کوالیتە رەنگاو رەنگەکانییەوە هیچ ناهێنێ، ئەگەر لە خزمەتی ناوەڕۆکدا نەبێت.
هەر ئەو کێشەیەی نێوان ناوەڕۆك و شێوەیە زنجیرە دراما تورکیەکانی سووك و بێ بەها کردووە، کە ئێستا ئێمە دەمانەوێت لەدوا شەودا لاسایان بکەینەوە، کۆمەڵگاکەمان وەك کۆمەڵگای تورکی نیشان بدەین، چەندین دیمەن لەسەرجێیی گەنجەکانمان لەگەڵ سۆزانیەکان بەرووتی نیشان بدەین، ئافرەت هان بدەین بۆ بەڕەڵڵایی و جگەرە کێشان، ئافرەت لەخێزان دابڕێنین و هەر یەکەو بەتەنیا لەباڵەخانەیەکی جیا بژین بۆ رابواردن، هەندێکی دیکەیان بکەین بەسەرۆك مافیاو پیاوەکان بفڕێنن ،ئەمانە ئەگەر تەقلیدی کۆمەڵگای تورکی نەبن چین؟
چونکە ئامانج لە سیناریۆکەدا ونە، ئاراستەی بەڕێوەچوونی رووداوەکانیش شێواوە، ئەگەر دوای بیست ئەلقە لەهەزار بینەر بپرسی ئەو درامایە باسی چیت بۆ دەکات ؟ رەنگە 10 بینەری ئاسایی شتێ لە هێڵی درامی و ئایدۆلۆژی دراماکە تێ نەگەیشبێ، ئەوەندە نەبێت کۆمەڵگایێکی توندو تیژ دەبینێت، کە هەمووی هەر بازرگانە و هەر یەکەیان لە رەئیس عەسابەیەك دەچێ، کۆمەڵێ پیاو لەشێوەی مافیا دەوری ئەو بازرگانانەی

داوە، کاری کوشتن و بڕین و فڕاندنیان پێ دەکەن، خەڵکی وەك تەحسینی کاسب کار لە شوێنی تایبەتی وەك ئەمنی عامە تەعزیب دەدەن و لەخوێنی سوور دەکەن، بەگوناهی ئەوەی کچێك خانووەکی لێ کڕیوە و ناونیشانەکەی لەو پیاوە بۆ ئاگایە داوا دەکەن ! بەدەیان دیمەنی تر لە کوشتن و فڕاندن و تەعزیب دان و چاو بەستنەوەی کچان، بۆ ئەوەی ئەو هەموو ئیرهابە هیچ پاساوێکیان هەبێت .

ئەوەندەش رووداوەکانی فڕاندنی کچان و هێنان و بردنیان بۆ نەخۆشخانەو دەرهێنانیان دووبارەو سێ بارە دەبێتەوە، وایان لێ دێت رووداوەکان کاڵ ببنەوەو هیچ تام و چێژێك نەبەخشن .

کێشە لەو نێوەندە ئەوەیە کە دەرهێنەر توانای دروست کردنی گرێ ی درامی و چارەسەرکردنیانی پێ نیە، بەدەوری چەند رووداوێکی روو کەش دا لە بازنەیەکی داخراودا دەسوڕێتەوە، بۆ ئەوەی هەست بە پێشەوەچوونی ریتمی دراماکە بکەیت.

ئەکتەر:

بێگومان ئاسەوارە نەگەتیفەکانی دەرهێنان هەر تەنها بەسەر رووداوەکاندا بە جێ ناَمێنێ، بەڵکو کار دەکاتە سەر ئەکتەریش، کە نەتوانێت کاراکتەرەکەی خۆی وەك پێویست بناسێ و شوێنی خۆی لە جوگرافیای دراماکەدا پێ بزانێ، ئەگەرنا ئەو ئەکتەرانەی لەو درامایەدا بەشدارن کۆمەڵێ ئەکتەری بە ئەزموونن، لەچەشنی شەماڵی عەبە رەش، ئیبراهیم حەکیم، سەلام کۆیی، خەرمان هیرانی، پێشڕەو حسین، یونس حەمە کاکە، فرمێسك مستەفا، ناسر حەسەن، شادان فوئاد.کە هەر یەك لەوان لە رابووردووا، داهێنانی خۆیانیان هەبووە، بەڵام لەو بەرهەمەدا ئەوانە نەبوون کە ئێمە پێشتر ناسیومانن و دەرهێنەر نەیتوانی قۆرخی دەسەڵاتی هونەریی ئەوان بکا وەك پێویست، ئەوانیش گیرودەی دەقێکی سەقەت بوون، کە نەتوانن لە چوارچیوەی ئەو دەقەدا دەرچن، دەقێك کە پێ بێ لەگرژی، ئەکتە ر ناچار دەکات نواندنێکی گرژ بکات، نەتوانێ فۆرمی نواندنی خۆی بگۆڕێت.

هەروا لەدوا شەودا کۆمەڵێ ئەکتەری گەنجی وەك (ڕۆژە فایەق، ژیا فەرهاد، ئاکام تاهیر، محەمەد تاهیر، سۆران ئیبراهیم، ترۆ فاتیح ، ژاڵە، کەنار سەرچڵ، بژار سەعدی، شادی ئارام ،رزگار زاهیر، هاوکار سەعدی، هێشەنگ خۆشناو،بەشدارن، توانای باشی خۆیان نیشان دەدا لەنواندندا،ئەگەر دەرهێنەر ئاراستەیەکی دروستی ئەکتەرەکانی خۆی کردایە بۆ تێگە یشتن لە کاراکتەرەکانیان.

ئەو ئەکتەرانە زۆرینەیان نواندنێکی پۆلیسیان دەکرد، وەك ئەوەی پیاوی ئەمن و هەواڵگری و پۆلیس بن، نەك پیاوی بازرگان، زۆرینەیان ببوون بەئەمن و لێکۆڵەرەوەی تاوان، بەتایبەت ئاکام تاهیر کە وەك پیاوی پۆلیس و لێکۆڵەرەوە نواندنی دەکرد، نەك وەك کوڕە بازرگانێك .

دەبوا دەرهێنەر لەو ئەکتەرە لاوانە بگەیەنێ کە ئەوان لە درامایێکی پۆلیسی دا کار ناکەن، ئەوان شتێکی ترن، بۆیە پێویست بەو نواندنە موستەنەعە ناکات کە دەیکەن و فۆرمێکی ناسروشتی و نا واقیعی دەبەخشن..بۆیە من هەستم کرد دەرهێنەر بایەخێکی ئەوتۆی بەپرسی نواندن نەداوە، جگە لە پرۆڤەیەکی رووکەش نەبێت .

لە دیمەنەکانی کۆتایی دا چەند گۆرانیەك بە دەنگی عەبدولقەهار زاخۆیی بۆ راکێشانی سۆزی بینەر خرابوونە ناو رووداوەکان، بەدەنگێکی خۆش و لوکێشنێکی سەرنج راکێش، بەڵام لەکلیپ دەچوون، جگە لەوەی هەموو گۆرانیەکان کەوتبوونە دوا ئەلقەکان، وا باشتر بوو لەنێوان ئەلقەکاندا پارچە پارچە بکرابونایە، نەك هەموو گۆرانیەکان لە کۆتایی دا پەخش بکرێن
.

ئەنجام: ئەم ئەزموونەی کارۆخ ئیبراهیم ـ وێڕای هەموو سەرنج و تێبینیەکان تەکانێك بوو بۆ زیندوو کردنەوەی درامای کوردی، دەکرێ لە ئایندەدا سوود لەکەم و کوڕیەکانی وەرگرین و درامای کوردی بە ئاراستە راست و دروستەکەی خۆیەوە بخەینە سەرپێ .

چاوەڕوانی و کێشەی بێدەنگی … عەلی شێخ عومەر

لە شیعری: (دوایین شەوەکانی سیمرخ)ی سەڵاح شوان دا

"دوایین شەوەکانی سیمرخ"[1] هۆنراوەیەکی درێژی (سەڵاح شوان)ی شاعیرە، دەکرێ ئەم شیعرە بە تەواوکەری شیعری "شەوێك لە ژیانی سیمرخ"[2] هەژماربکرێ، هەرچەندە مەودایەکی زەمەنی درێژ لە نێوان

دەقی یەکەم و دەقی دووهەمدا هەیە، نێوانێك لە بێدەنگی، لە ئازار و لە سالارگەراییدا ناتوانێ چیتر گوێ لە ترپەکانی نەگرێت، نەخرێتە ژێر ڕەهەندەکانی دەنگ و پرسیارکردن، هەر ئاوێك، یەقدانەوەی خۆتەی ئەو کۆژانانەیە، سەردەمانێك، تەمەنێکی لێسەندووە، وێنەیەکی لەبەردا گرتووەتەوە، وەك بنەمایەك ڕیزپەڕ کردنی ئەو وێنانە دژوارە، زبری ئەزموونێکە، کەژاوەی ڕێوڕەسمێکە، پاژێکە لە ژیان و لە بوونی شاعیر، ڕەنگە لە نووسینی شیعردا، وێنە کاڵبێتەوە، بەڵام سەراسیمە تەواو نابێت، هەمیشە بە شێوازو جۆرێکی تر، لێرە نا، لە شوێنێکی تردا، لە هەندەراندا، لە تەنیاییدا خۆی دووبارە دەکاتەوە، شیعر بەجۆرێك لە جۆرەکان ناهێڵێت وێنە کۆتایی پێبێت، کردەی شیعر ترجاندن و ڕێکخستنی ئەو وێنانەیە، تێڕوانین و دۆزینەوەی جیاوازییەکانە، سەرنجدانی هاوڕێك و هاوتاو هاودژەکانە، ئەمەش نکۆڵی لەوە ناکات پتر لەیەك خوێندنەوە هەڵگرێ، شاعیرو ڕەخنەگری ئایرلەندی سێسیل دەی لویس لە کتێبی وێنەی شیعریدا دەنووسێت “وێنەی شیعری ئەفسانەی تاکە”3 وابەستبوونی (سەڵاح شوان) بە هونراوەی “شەوێك لە شەوانی سیمرخ” لە ساڵی 1977 دا بەیەك نەفەس، بێ ناوبڕ، بێ وەستان، شەسەت و هەشتاو پێنج دیڕە شیعری نووسیووە، چۆن ئێستا و ڕابردوو و ئایندەی لەیەك کاتدا لە شەوێکدا چڕکردووەتەوە، چۆن زیرەکانە لەتەك شوێندا کاتی بەکارهێناوە، ئاوێتەی کردوە، لە بێدەنگی ئەفسانەیەکی کراوەی خوڵقاندووە، لە ئەژیندای بێدەنگیەکەیدا، ڕێگەیەکی تری هێشتووەتەوە، لە دوای چل ساڵ لە ئەزموونی شیعری، لە کات و شوێنی جیاوازدا، لە تاراوگەدا، واتا لە ساڵی 2017 دا جارێکی تر لە بێدەنگییەکی ترەو، لە تەنیاییدا، دەرگایەکی دیکە واڵادەکات، گەر لە سەرەتادا، کۆدی سیمرخ ئاماژەیەکی ئاراستەکراو بێت، هەر جاری بە شێوازێك، دیوێك لە سووتان و لە ئازار، زیندوو بوونەوەی گیانی شاعیری نیشان بدات، بە دامرکاندنەوە ئازار لە ژیلەمۆی نووسیندا، ئەزموونێ زیندوو، لە ژیانی خۆی لە شەوێکدا چڕکاتەوە، ڕادەستی نێو دەقە شیعرییەکەی بکات، کافکا ئاسا بە ئازار ژیان بدۆزێتەوە، شێبنهاوەر دەڵێت “هونەر ڕێگایە بۆ دەربازبوون لە ئازار”4، گەر شاعیر لە شەوێکدا ڕەهەندەکانی کۆدی سیمرخ، سووتان و ئازار، لە چەند گرتەیەکدا ڕابردوویەك بشکێنێ، دوای چل ساڵ، لە تەنگەژەی ئازاری سووتان و زیندوو بوونەوەدا، جارێکی دیکە دێتەوە، ئێستا دەشکێنێ، جارێکی تر لە ئازارێکی دیکەدا، لە چڕکردنەوەیەکی نوێدا، دەقی شیعری (دوایین شەوەکانی سیمرخ) دەنووسێتەوە، میکانیزمی سووتان و زیندوبوونەوەی سیمرخ وەك کۆدێك، کردەیەکی کرۆنۆلۆژیی بازنەییە، هەر لە دووبارە بوونەوەی سووتان و زیندووبوونەوەدا، بێکۆتایە، بێ دوایيە، بەهۆی

ئەوەی نەبەستراوە بە کاتێکی دیاریکراو، گەر شەو وەك تاك ئاماژە بێت بەجێگیرکردن و گەمارۆکردنی کات، ئەوا وشەی شەوەکان وەك کۆ ئاماژەیە بە تێکشکانی جێگیربوونی کات و تەواونەبوون، واڵاکردن و ڕەتکردنەوەی دواییینە، ئەمەش لەگەڵ سروشتی سیمرخدا یەکدێتەوە، گرێدانی وشەی شەوەکان بە دواییین، دەکرێ گەمەیەکی زمانەوانیی بێت، ڕۆیشتن و درێژەپێدان بگرێتەوە، ئێستا بەگوێرەی دوێنێ دوایینەیە، بەیانی بە بەراوورد بە ئێستا دوایینەیە..هتد بە تازە کردنەودا دەڕوات، ئازار دەمێنێ و دەق زیندوو دەبێتەوە، ڕەنگە هەندێ لە وێنەکان بە ئاسانی نەیەنە بەردەست، بەڵام لەناو ناچن، بەشێوەی جیاواز، بە تێزێکی ترەوە، سەرلەنوێ دەردەچنەوە، دێنەوە یادگا، دەبنە بەشێك لە ئەزموون و لە خەونی شاعیر، گوزارشتکردن لە خەون و ئەندێشە، فاکتەرێکە تەنیایی شاعیر دەبووژێنێتەوە، بوونەیەکێکی بێدەنگیە، هاوپێچێکە خۆی لە نێو چەمکی مەنەلۆژدا کۆپی دەکات، لە شوێن و کاتی جیاوازدا، بە تێکشکانی شوێنکات، هەر جارەو پاژێکی لێدەردەخات، بڕشاییەکی پێ پێدەکاتەوە، لە پرۆسەی داگەڵاندا، هەمیشە هەر بڕشاییەك، یادەوەرییەك بۆ خەیاڵ و هونەر ماوەتەوە، بۆرخیس دەڵێت "خەیاڵ واقیع ئامادە دەکات بۆ ئەوەی ببێتە هونەر"5، شاعیر ناتوانێت خەیاڵێك باربکات کە هەڵگری واقیعی هونەری شیعر نەبێت، لەم دەقە شیعرە درێژەی (سەلاح شوان)ی شاعیردا، بەچەند سامپڵێك دەتوانین ئاوێزانی بێکی ئەو دەقانە بین.

تا ئەمڕۆکەش..
هەموو ڕۆژێك کاتێ کە ئێوارە دادێ
بە یادی عەشقە جوانەمەرگەکەی تۆ
پەردەکانی دڵم دادەدەمەوە و
مۆمە شیعرێکی گەش وەك چاوەکانت
دادەگیرسێنم و بێدەنگ
پشت لە سەردەمی گورگانە دەکەم و
ڕووەو ڕۆژئاوا دادەنیشم
زۆر چاوەڕێم کرد تا وەکو کوڕاییم داهات
ئێستاش خۆری خوداکەی تۆ
لێم هەڵنەهات
تازە بەم درەنگان شەوە
بەم درەنگە زەمانە
بە دەم مەستیی و نەستییەوە
نە خۆر هەڵدێ و نە من چاوەڕوانی خۆرم
بە مۆمە کوژاوەکانی خەونەکانمدا دەچمەوە
لاپەڕ بە لاپەڕە هەڵیان دەدەمەوە بەڵکو

لەم شەوە سارد و تاریکەی دوادواییدا
ترووسکاییك ببینم
هیچ دیار نییە
وتی لێرە دانیشە
لە گەڵ یەکەمین گزنگی خۆرهەڵاتندا دێمەوە
ئێستا و ئەوسا نەمدییەوە
هەندێك لە کۆپلەی 1 ی شیعرەکە ….. لاپەڕە 1

گەر خودی شیعر پێگرێك بێت بۆ زیزبوون لەگەڵ خەونەکانیدا، بە کۆمەکی چەند وێنەیەك کۆتای بە دنیایەکی تێکشکاو بێنێ، تراژیدیایی ڕابردوو لە ئێستادا تۆماربکات، ئایندەش بەنادیاری لە چاوەڕوانییەکی دڵڕەق و بێهوودەدا بهێڵێتەوە، ئەوا دەسپێکی ئەم شیعرە لە شوێنکاتی "ئەمڕێکەش" خستنەسەری باکڕاوندی شوێنکاتێکە، ڕەهەندەکانی ڕابردوویەکە، هەڵگری هەمان خەم و ئازارە، لە جۆرایەتی دووبارە بوونەوەی هەمان پرینسیپە، مامەڵەکردنە لەگەڵ هەمان ئەو مەراسیمانە کە شاعیر دەقی پێوەگرتووە، لە نائامادەی گوێنەگرتنی ئەوی بەرامبەردا، شاعیر ناچارە لە تەنیایی و بێدەنگیدا، ڕێگای مۆنۆلۆگ و دواندن لە تەك خۆیدا بکات، باس لە یادکردنەوەی پەیوەندییەك بکات کە لەسەر هێڵێکی دیاریکراودا دەڕوات، لەگەڵ هاتنی هەموو ڕۆژێکدا دەیەوێت حەقیقەتێك کۆبکاتەوە، پێداگری لەسەر ڕەتکردنەوەی بەدگومانییەکدا بکات، لە ناوەخندا لەگەڵیدا دەسووتێ، چیتر ناتوانێ بگات بە یەقینێك دڵنیایی پێببەخشێت، دەیان مۆم داگیرسێنێ کۆپە لە دەیان شیعر دەدات، ناخی پێ دادەگیرسێنێ، تەسکێنی نادات، قەرەبووی عەشقێك ناکات، لەگەڵ یەکەم چاوترووکانیدا نەما، یان جوانەمەرگ بوو، پرسیار جێدەهێڵێت، بۆ نەما؟ پێمان ناڵێت، بە لادانێك پەردەپۆشی لەسەر نهێنییەکان دەکات، بە لارێکدا هەنگاو دەنێت کە ڕووداو تێیدا تیرۆر دەکرێت، نەخۆی دەجوڵێت، نە هەوڵی چارەسەرکردنی دەدات، لە ڕاستیدا بەجۆرێك لە جۆرەکان، گەر چاوبەستی لەمەڕ هەمووشیان نەکات، بە دڵنیاییەوە بۆ یەکوودوو خۆی هاوتای عەشقە جوانەمەرگەکەی دەکات، لایەکی ئەرێنی دەمرێنێت "مردنی ڕاستەقینە ئەوەیە کە هیچ ڕوونەدات"6 غرووری شاعیرانە، ڕێنانی وشە، هەستیاری وادەکات یەخانگیری داکەوتەکانی بێت، وەك شاعیر پتر مژۆڵی خەیاڵی دەکات، لە ڕێگای خەیاڵ و فانتازیاوە، ڕادەستی داکەوتەکان نابێت، بەرەنگاریان دەبێت، هەمیشە ڕۆحی شاعیر یاخیە، نێچیر نییە بە دەم گورگەکانی واقیعەوە ڕاوبکرێ، دژوارە بتوانێ لەگەڵ دڵڕەقی و نا ئەقڵیانیەتی واقیعدا، هاوکێشەیەك بدۆزێتەوە، بنەماکەی لەسەر زۆردارو زۆرلێکراو دامەزرابێت، (سەڵاح شوان) پێش ئەوەی مرۆڤ بێت شاعیرە، گەر بە

دیوێکدا بە نەرێنی لە دۆزەخی واقیعدا دەستبەرداری ئەوی بەرامبەر بێت، بە دیوێکی تر لە بەهەشتدا جێی ناهێڵێت، لە دەقی شیعرییدا، لە زاکیرەدا، بە نەمری دەیهێڵێتەوە، گەر لە دەنگ و دیدەنیدا وونی بکات، لە بێدەنگی و تەنیاییدا دەیدۆزێتەوە، دوای بێدەنگییەکی چل ساڵی، جارێکی تر دێتەوە، بە سووتانی خۆی، سیمرخ ئاسا خۆی دەسووتێنێ، مۆمی دەقە شیعرییەکەی زیندوو دەکاتەوە، لە هەندران، لە ڕۆژئاوا، جارێکی تر دێت، پرسیار لە دانیشتنی خۆی دەکات، هەرچەندە ئەو پەیوەندییە وەك پراكتیك تەواو بووە، بەڵام تەنیا هیوایەك لە نێوان دوا لیزمەی مردن و ژیاندا مابێتەوە، ئەوەیە ئەوی بەرامبەر هێشتا لە چاوەڕوانیدا ماوەتەوە، فاکتەرەکانی مانەوە، فێگەرێکی بەهێز دەبەخشنە چەمکی چاوەڕوانی، ڕەهەندەکانی چاوەڕوانی لە دیمانەو دایلۆگ و دەنگدا دەشکێت، لە بێدەنگیشدا چاوەڕوانی وزە پڕۆکێنە، نەیارێکە یان نایەت بەرامبەرت بگرێ، یان کە دێت، تۆ نایبینی، یەقین لە گومان جیاکاتەوە، تەلیسمی سیحرێکی کەمەندکێشە بەگێڕانەوەی خۆت، باجی کاریگەری ئەوی بەرامبەر زامن دەکەیت، چاکەو ئەمگی خۆت بە دەرخستنی نەنگی و بێ وادەی ئەو نەبێت، محاڵە لە دادگای ویژداندا دەرچیت، بە هۆ بێت، یان بەبێ هۆ، بە وەخت بێ، بە ناوەخت بێ، بە درەنگانێ شەو بێ، یان زەمانە، سکاڵا بێت، یان ئاشتەوایی، ئەوی بەرامبەر نییە و نایەتەوە، ئایا توورە بووە یان تۆڵە لە تۆ و دونیا دەکاتەوە، یان ناوکێ ڕقە لە قاوغی خۆشەویستیدا خۆی حەشارداوە، هەرکامیان بێت جیاوازی دروستناکات، ئەویش خۆی بەشە تەواوکەرەکەی (سەڵاح شوان)ە، بە تەنیا گوناه وسزاکە هەڵناگرێ تا بخرێتە لیستی ڕەشەوە، ڕەشبردنەوەی ڕایەڵەکانی ئەویندارى، هەروا ئاسان نییە لە حیرس و سووتانی خۆیدا، لە ژێر فشاری تەنیاییدا ئومێدی چاوەڕوانی گەر سەری گشت خەونەکانت نەخوات، سەرجەم لاپەڕەکانی نەنووسێت، ئەستەمە لە نێو دونیایی چاوەڕوانیدا، بەرانبەر بە نادیارەکانی پەیوەندی خۆشەویستی و کەنارکەوتندا، بە زیندووی بمێنێتەوە، لە دووتۆی ڕایەڵەکانی دەقەوە ئاوێزانی تروسکاییەکی ڕاستەقینە بێت، ئەفسووس کە ڕوونادات، گوزارشت لە ونبوون و لە بێهوودەی مرۆڤ دەکەیت، دوالیزمەی بکەر و بەرکار، دێدارو دێخواز، بە ئاراستەکردنی دەق بەرەو شیعر نووسین، بە لەتکردنی شوێن و جێگیرکردنی کات، دەکرێ درك بە یەکەمین جیاوازی بکەین، جیاوازی دوو دونیا، لە لووتکەیەکدا بە دوو ئاراستەی هاودژ دەگەن بە یەکتر، ئەوەی بەیەکەوە گرێیان دەدات، چەمکی چاوەڕوانییە، هاوتابوونی بێدەنگییە، نەگەیشتنی دەنگە بەیەکتر، حاڵی نەبوونی دوو شارستانییەتە، دوو بیرۆکەیە، دوو تێڕوانیینە، لە کایەیی

چاوەڕوانیدا هەناسەدەدن، دەمرن و دەژین، بەڵام ڕوودا و دروست ناکەن، گەر (سەڵاح شوان) ڕوو لە ڕۆژئاوا، لە هەندران پرسیار لە دانیشتنی خۆی بکات، هەنگاوێك نەیەتە پێشەوە، پێشوەخت بڕیاری کوشتنی دەڵەمەی ئەو پەیوەندیەی دابێت، لەڕێگای سووتانەوە، بە بێدەنگی بەهرە بە داهێنانی شیعری خۆی بدات، لای دولبەریش شاراوە نییە وەك ژیلەمۆیەك تەماشا بکرێت، دەقی شیعری و داهێنانی پێ گەرم بکرێت، یارییەکە دیارە وەك چاوشارکێ وایە، چاو پۆشینی یەکێکیان لە چاوەڕوانیدا، ڕاکردنی ئەوی ترە، خۆشاردنەوەی یەکێکیان گەڕانی ئەوی تریانە، هەردووکیان بە جووتە کۆکن لە پیادەکردنی ئەم یارییە، لە ڕازیکردنی نەرسیسیەتی هەردوو لا، ئەم وەك شاعیر، ئەوی نائامادەش وەك ڕەگەزی مێینە، ئەوی نائامادە لە لووتکەی بێدەنگیدا بە مەنۆلۆگ و خۆ دواندن، بە پێلێنانی (سەلاح شوان)خۆی کەسێکی تر ناجارێکی تر، داوایەکی محاڵ لە (سەڵاح شوان) دەکات پێی دەڵێت: "وەر لیرە دانیشە" شوێن لەت دەکات کات لە چاوەڕوانیدا جێگیردەکات گەمەی ڕۆژئاواو ڕۆژهەڵات، ئێرەو هەندەرانی پێدەکات، نایەتەوە، دەنگێ، دیالۆگێ فەراهەمکات، گوزارشت لە سادەیی بکات، لە کاتێکدا بێدەنگی خۆی لە خۆیدا وەك ئەوین وەك دەقی شیعری پڕ لە ئالۆزییە، بە دیوێکی تر، گەر گریمانەی ئەوە بکەین، ئەوی دڵخواز یاخی نەبوایە و گوێڕایەڵی بانگەشەکەی ئەمی دڵدار بوایە، بێدەنگی بشکانایە، ڕاستەوخۆ بە دیدەنی و دیالۆگ و ڕازی دڵی خۆیان بکردایە، ئەوسا لە بێدەنگیدا، چ کێشەیەك دەمایەوە تا ببێتە فێگەری دەقی شیعرێکی زیندوو، کارەساتی شاعیربۆ ئەو شتەیە کەنییەتی، لە نێو بۆشاییەکدا بۆی دەگەرێت، پێیناگات، بەردەوام هەڵگری ڕوحێکی یاخی و ناسەقامگیرە، بەمەش دەبێت بە خاوەن ناسنامەی شیعری ڕاستەقینە. نارەحەتی دەق سەردەخاتە سەر سەقامگیری ژیانی تایبەتی خۆی، گەر لەسەر حسێبی نیوەکەی تری ژیانیشی بێت.

ئێستا لە دوایین هەنگاودا
ئاوڕ دەدەمەوە ڕێگام خۆڵەمێشە
نازانم کێ پێشتر گری تێبەرداوە
نازانم کێ
کێ بوو؟ بۆچی؟
گوڵزارەکەی ئەوسای جێگا دڵداریمانی کردووە
بە وشکە خاکێکی وەکو
وەکو دڵم ڕەق و چۆڵ و شەقار شەقار؟
ئەو وتی ئێستاش هەر ماوە
تۆ نایبینیت
کوێرە چاوێك خەو بە خۆری سبەینێوە نەبینێ

وێرانە دڵێك نەبێتە چوارچێوەی خۆرێکی عاشق
من هەردوو خۆرەکەم دۆراند
کۆپلەی 3 ی شیعرەکە …. لاپەڕە 3

یەکێك لە خەسڵەتەکانی فانتازیا، ڕیزکردن و دیاریکردنی ڕەگەزەکانی خەیاڵە، خورپەیەکی تەبا و هاودەنگە، لە ئەفسانەو فۆلکلۆرەوە سەرچاوەی وەرگرتووە، لە چوارچێوەی خوددا چاو هەڵدەهێنێ، گەر خودگەرای ڕۆحی (سەڵاح شوان) پەیوەست بکەین بە ڕۆحی دەزگیرانەکەیەوە، گەر بە کرداریش نەبێت، لە ڕێگای یادوەرییەکانییەوە لەگەڵیدا دەمرێت و دەژی، وون دەبێت، دەدۆزرێتەوە، لەنێو چێژی ڕەهاو ونبووندا تراژیدیای گەشتێك دەنووسێتەوە، ڕاساندن و کۆگیری پەیوەندییەك لە نێوان دوو ئەفسانە یان دووچیرۆك یان زیاتردا دەکات، نووسەر ئەمجارەیان زیرەکانە، گەشتی چیرۆکی سووتان و زیندووبوونەوەی سیمرخ دەکاتە دەروویەك، لە گۆشەنیگایەکەوە پەیوەندی وبەراوردێك فەراهەمدەکات، لە دەرگای تراژیدیاوە بەرکەوتنێك لەتەك "چیرۆکی ئۆرفیۆس"7 دا دەکات، ئاماژەکردنی ئۆرفیۆس، ئاماژەکردنە بە ماڵبەندی ڕاستەقینەی هونەرمەندان و شاعیران، (سەڵاح شوان) لە ڕووی ستراکتۆر و لێکچواندنەوە بە شێوەیەك لە شێوەکان وەچەیەکی دڵسۆزی ئۆرفیۆسە، وەك پاشگرێکیش بۆ نکۆڵی ڕێڕەوەکەی دەگرێتەبەر، هاوپێچ لەگەڵ دەمکرانەوەی تێکست، تێهەڵکێشکردنی دوو بابەتدا، ئاراوی چەواشەیەك دەگرێتەوە، کەسەرو خەم و ئازاری ڕایەڵەکانی ئەویندارى، تەنگەژەی بوون تێدا دەرباز نابێت، لە نێو هاوکێشەیەکدا پاك نابنەوە، پەلکێشی گەورەترین کارەساتمان دەکات، ئۆرفیۆس ئاسا لە دوایین هەنگاودا، لە ئاوڕدانەوەیەکەوە دەستپێدەکات، گەر مردنی ئۆردیگا سەرچاوەی داهێنانی ئۆرفیۆس بێت، بۆ نەوەکانی دوایی خۆی، فۆگەری میراتییەك بێت، خەم لەگەڵ یەکتردا بەشکەن، ئایا خەم وەك دەرئەنجامێکی کۆتایی هەڵناسێت بە گۆڕینی ئاراستەکانی ئەو پەیوەندییە، لە ماتەمینی و بێدەنگیدا چێژی سەراتاکانی خۆی لەبار نابات، بۆیە سەیر نییە دەنگی خۆمان بخینە پاڵ بێدەنگی (سەڵاح شوان) لە دوایین هەنگاوە، ئاوڕ لە خۆشەویستەکەی دەداتەوە، سووتانی ئێستای لە زیندوو بوونەوەی ڕابردوودا بە دەستدەهێنێ، ئەفسانەی خۆشەویستیی و ڕق، جیابوونەوە و ئاشتەوای، خەندە و فرمێسك، بێگەردی و تاوان، لە ئاوێکدا کۆدەکاتەوە، چ ئاوڕێکە، کە ڕێگا خۆڕەمێش بێت، ئاساوەری هادەس (دۆزەخ)ێکی هەڵگرتبێ، ئایا ئاوڕدانەوەکەی فاکتەری پاکبوونەوەی گوناهێکە کە هەستی تاوانی تێدا چاندووە، یان بە ئەنقەست خۆی نەبان دەکات، دەچێتە دەرەوەی هاوکێشەی کەنارکەوتنی ئەو پەیوەندیە، بە مانایەکی دیکە، وەك

نەرسیسێك کەنارکەوتنی ئەو پەیوەندییە دەخاتە ئەستۆی ئەوی بەرامبەر پاکانە بۆ خۆیدەکات، لە بێدەنگیدا شتێك دەشارێتەوە، بە نهێنی قەربووی ئاشکرابوونی دەکات، ئایا دڵخوازەکەی ئەمی شاعیریش وەك ئێردیگا کەسی دیکە لەگەڵیدا ڕابردووی هەیە، ئایا ئەو کەسە بە دوو ئاراستە غەریزە هارناکات، یەکەم ئەوی دڵخواز ملکەچی ئارەزووکانی دەکات، ڕاستەوخۆ لەبەرچاو ئەوی شاعیری دەخات، دووەم بە زوڵم زۆرداری ئەوی دڵخواز دەمرێنێت و بە ژیانی دۆزەخی ڕادەستدەکات، هەڵهاتنی ئەمی دڵخواز تێوەگلانی بەم چارەنووسە، ئیرەی ئەمی شاعیر زیندوو ناکاتەوە، وای لێناکات هەمیشە لە گوماندا بمێنێتەوە، ناخۆشترین دۆزەخ ئەوە نییە لە گومانێکدا بژیت، کەسێکی تر بە زورەملێ بۆ رەزامەندی ئەوی دڵخواز ئاگری خۆشکردبێ، مەردایەتی لەوەدا نییە ڕزگاری بکەیت، بەڵام بەو مەرجەی نابێت ئاوڕ لە ڕابردوو بدەیتەوە، سەیری دواوە بکەیت، دۆزەخ لەوێیە، سێکووچکەی ڕابردوویەکی هەڵگرتووە، هیچ شتێ لەکەی گومان وبێست لە ئیرەی ناسێنێ وەك کەسی دەخیل و ئەوی دڵخواز، ئاوڕنەدیتەوە ناحەوێتەوە، نکۆڵی تێ تەنگەژەی بوونە، ئایا مێژوو لە ئەفسانەکاندا خۆی دووبارە ناکاتەوە، بەدەر لە ئاوڕەکەی ئۆرفیۆس دڵخوازەکەی تۆش، دایکە حەوا ئاسا، لە ڕێگای غەریزەوە کە بە مار ئاماژەی بۆ کراوە، بێ تام و چێژو لەزەتی خۆشەویستی سێوێك هەڵیگرتووە، لە دوای چاوەڕوانی چل ساڵ لە بەهەشتەوە تۆو باوکە ئادەمی دەرنەکردە سەر دۆزەخی زەوی، ئایا لە ئەزەلەوە ئاوڕدانەوە بۆ کردەی ئەوین، گوناهی یەکەم نییە، هەڵکڕانی بەدگومانییەك نییە، تاوان لە نێو بێگەردیدا ناسووتێنێ، دەنگ حیلکەی خۆشی و ئاسوودەی لە نێو فرمێسکی بێدەنگیدا نغرۆ ناکات، لە کۆتاییدا دەرگای دۆزەخ ناخاتە سەرپشت، ئایا بەهەشتی خۆشەویستی تۆی تاوان هەڵدەگرێ، بەری لێبووردەی دەگرێت، یان دارێکی زڕه گەردن ئازایی سزای دەدات، ڕادەستی دۆزەخی دەکات، میلان کۆندێرا دەنووسێت " دۆزەخ ئەو شوێنەیە کە لێبوردنی تیا نییە" گەر وابێت کەواتە لەگەڵ دەقی بەردەستدا، بەیك دەگەینەوە، بەهەشتی خۆشەویستی ئەو شوێنەیە کە لێبووردنی لێیە، نە ئەبوایە وەك ئۆرفیۆس ئەو ئاوەڕە نەگریسە بدەیتەوە، گومانت بکردایە تا بزانیت ئاخۆ ناپاکی لە گەڵتدا نەکردووە، گوڵزارەکەی ئەوسای دێداری کردووە بە وشکە خاك، چاوپۆشیت بکردایە لە سەلماندنی ئەو عەشقە، کە لە لەسەقامگیریدا بەگومانە، لە پارچەکردن و پێلینکردنی دڵدا باڵادەست و لێوانڕێژە، لە سالارگەرایيدا بۆ دەبێ ئاوڕ بدەیتەوە، دەزانیت ڕێگا خۆڕەمێشە بە ئاوڕدانەوەت دڵخوازەکەت دەگێریتەوە بۆ دۆزەخ و دەیکەیتە خەڵوزێك، لە داهێناندا دەقی شیعری پێ گەرم دەکەیت، دەیکەیتە قوربان، کلاوس

تێفلایت دەڵێت ” هونەرمەندان ژنان و دڵدارانی خۆیان وەك کەرەستەیەك بۆ خروشاندنی داهێنانی خۆیان بەکار هێناوە بلیمەتی خۆیان لە کوشتنی مەعشوق بەدەست هێناوە “8، ئاوڕدانەوەت بۆ هونەر، بۆ خەیاڵ و شیعر بوو، نەك بۆ ئەوی دڵخواز، بۆ دۆزەخی واقیع، لای تۆی شاعیر بەهەشتی دنیا ئەو نییە بە واقعی لە تەك ئەوی دڵخوازدا بژیت، دۆزەخ ئەوەیە نەتوانیت جارێکی تر بێیتەوە ناو دنیایی خەیاڵ و شیعر، لەم ساتەوەختەدا، لەم بگرەو کێشمەکێشەدا، بە زمانی نائامادەی دڵخواز (سەڕاح شوان) ڕاچیتەی بێگوناهی بۆ خۆی دەبڕێت، بەو مەرجەی ئەو واتا دڵخواز نرخی دڵنیاییەکەی بدات و ڕزگاریکات لەو بەدگومانییە، خەیاڵ و بێدەنگی دەق بکات بە کردەوە بە واقیع پێی دەڵێت “ئێستاش هەر ماوە” واتا تا ئێستاش خەیاڵ و بەدگومانیت بەرامبەر بە من هەر ماوە، نەگۆڕاویت، ژیان لە بەهشتی دەقەو بکەیتە واقیعی دۆزەخ، بە مانایەکی دیکە دڵخوازەکەی ناراستەوخۆ داوای لێدەکات ئاوڕەکەی بداتەوە، خۆشەویستییەکەی ببینێت، ئەم هاندانەی ئەمی دڵخواز بۆ ئاوڕدانەوە، یەکەم خۆی لە ناو دەدات ئەویش دەکوژێت، دووەم لە دوای خۆی کەلاکی نەفرەتییەك بەجێدەهێڵێت، نەتوانێ لە دوای خۆی کچێکی تری خۆشبوێت، ئەو چاوە کوێردەکات کچێکی تری پێ ببینێت، یان هەستی وا بێزارکەری پێدەبەخشێت، وەك ئەوەی فەرزەندەیەکی ناخۆشەویستی نەرێنی بێت، چیتر نەچێتە هیچ دێکەوە، نەك ئەوە، ئەوی دڵخواز بەوەندەوە ناوەستێ، ئێقرە ناگرێ، دوورتر دەڕوات، لە ئێستادا تەنیا بەری خێری ئایندەی لێناگرێ، شەوی بەسەرا بێنێ، بەڵکو لە ڕەهەندەکانی ڕابردوودا دەیکوژێت، لە دووڕیانی قەیرانێکدا دەیچەقێنێ تا بۆ هەمیشە بۆ ئەوی پێوە دیاربێ، لەگەڵ خۆیدا نامۆ بێت، گێچەڵی گومانێکی نەناسراوی دەکات، گومانێك نە لە ئاست ئێستا، نە لە ئایندەش، نەتوانێ ببێت بە سیمبولی هێزێ، جاریکی تر ڕۆحی شاعیرانەی تێدا زیندووبکاتەوە، کێشەی شاعیر لە ئاشقبوونە، ئاشقێك کە بەلای فریشتەدا دەچێت ئەهریمەنی لێ زیندوو دەکاتەوە، دەیخاتە دڵەڕاوکێ، بە پێچەوانەوەش کە بەلای ئەهریمەندا دەچێت فریشتەی لێ زەقدەکاتەوە، دیسانەوە دەیخاتە دڵەڕاوکێ، لە کۆتایی ئەم دژەوابوونەدا، هەم بەهەشتی خەیاڵ، هەم دۆزەخی واقیع دەدۆڕێنێ، دەرئەنجام لە نامۆییدا دەبێت بە مرۆڤی یاخی، دەبێت بە شاعیر، بەدەرلە بێدەنگی دەق و نووسین، داگیرسانی مۆم و یادکردنەوە، ناتوانێ بە کردار بجوڵێت، بە دیالۆگ بنەماکانی لەیەك تێگەیشتن ئەنجامدات، چیتر بەهەشتی خەیاڵ قەرەبووی دۆزەخی واقیع ناکات، ڕووبەڕوو لە بنەرەتەوە هاوکێشەی پەیوەندییەکە بگۆڕێت، نووسینی ئێستای دەق بشکێنێ، نەك توانا و بەهرە، لە نێو یادەوەریەکانیدا بسووتێنی، دەقی پێ ڕۆشنکاتەوە،

ژیانی تایبەتی خۆی تاریکبکات، بەم پێوەر و ڕێسایەش بێت، (سەڵاح شوان) لێکچواندنی لەگەڵ تۆفیق حەکیم* دا دەکات، زۆر بەسادەیی ناوبراو گشت بەهرەو تواناو لێهاتووی خۆی خستووەتە نێو نووسین و کتێبەوە، کەمی بەکارھێناوە بۆ ژیانی تایبەتی خۆی، ئەمەش پێچەوانەی تێڕوانینی ئۆسکار وایڵدە کە دەڵێت “سەرجەم تواناو لێهاتووی خۆم کردە خزمەت ژیانم شتێ کەم نەبێ لە لێهاتووی خۆم نەختە نێو نووسین کتێبەکانمەوە”8

کوانێ ئەوەی دەڵین گۆی لە خشتەی مار و مێرووە کوا ؟
بۆچی ئێستا کەڕ بووە ؟
درۆیە درۆیە درۆ
کەس نییە گوێ لە کەس بگرێ
هەر دووکەڵە و هەر تەپو تۆزە
وتی بەر بە دواوە مەکە
ئەگینا دەتکەم بە بەرد
ئەم هەموو بەردانە کێ بوون؟
چییان دەوت؟ چییان دەکرد
کێ دەزانێ؟
لە کێ پرسم
کۆپلەی 14 ی شیعرەکە …. لاپەڕە 8

ئایا بڕواهێنان و بەدواچوونی چەمکی هیوا، دەبێتە پاڵنەرێ بۆ ڕێکخستنی ژیانی تایبەتی، ئایا دەتوانێ لێکەوتەی ئەو بۆشاییانە پڕکاتەوە کە تێزو ڕێساکانی پەیوەندی ئەویندارى دەخاتە ژێر یاساکانی ڕێکخستنەوە، یان دژەوابوونێك لە تەك بەربەستکانی ڕیاڵدا فەراهەمدەکات، دوالیزمەی داواکانی خەیاڵ و ئەگەرەکانی ڕیاڵ لە ئاکامدا نابنە کاریتەیەك، پووچگەرایی لەسەر بنیاد نانرێ، بەری هیوای لێناگرێت، خود لە کوێی چاوەڕوانیدا پرسی مانەوە یەکاڵا دەکاتەوە، ڕوو لە کوێ دەکات، پرسیار لە کێ دەکات، بازنەیەکی داخراوە، وەڵام کۆمەکی ناکات، پشتیلێدەکات، پرسیارکردنی ئاوەز بەرابەر بە دڵ و سۆز هاوتەریبە، شکۆمەندی وەڵام ناشکێنی، هەرگیز ناگاتە ویستگەی مەبەست، لە دۆزەخی بێ وەڵامدا بۆ پرسیاری بێگوناه دەگڕێت، گەر سێ کووچکەی ئەم و شەیتان و دڵخوازەکەی ئاگری دوزەخیان قاندا بێ، ئەدی خوداوەند لە کۆی بوو! کاتێ ئۆردیگا وەك دڵخوازەکەی تۆ ویستی وەڵامەکانی دڵ بداتەوە، لە دەستی واقیعێ هەڵبێت، بۆ ئاگای لێنەبوو، گوێی لە ڕازو خوازی نەبوو، بۆ ڕزگاری نەکرد لە دەست واقیعێ کە مردن، یان جیابوونەوە خۆی تێدا مەڵاس دابوو، کاتێ خۆشەویستی لە بەهەشتی بەیەکگیشتندا دەمرێت، بۆ دەبێت لە دۆزەخدا بە نەمری بمێنێتەوە، کە دەنگی دڵ هەبێ بۆ دەبێ گوێی

ئاوەز کەڵبێ، بۆ دەبێ لە تەنگژەی بێشایەکانی ئاوەزو دڵ تۆ وەك نەرسیسێك خۆت واڕاخەیت، پێکردنەوەی پرسیارەکان و ئاکامەکانی دەخیتە ئەستۆی خودا، بۆ تەنیا لە کاتی چەقینی نووشستی و پوچگەراییدا، لەتاریکستانا ڕۆشنای خودا بەدی دەکەیت، لە دڕێدا ڕاستی دەدۆزیتەوە، لە بەدگومانیدا وەڵامەکان چەواشە دەکەیت، سەرت لێدەشێوێت، نازانیت لە کوێوە سەری داوەکان بگریت، هەڵبڕیت، بەقەدبرییەك داماڵنی دڕێ بگری، دەکرێ بەپێی فەلسەفەی بووناگەرای، بەپێچەوانەی دڕۆوە پرسیارێ بکەین، بەجۆرێك لە جۆرەکان، ئایا تۆی شاعیر لە داڕشتن و لە دیاریکردنی جۆری پەیوەندییەکاندا، بەرپرسی یەکەم نیت، کەچی ئێستا گازندەی ئەوە دەکەیت و دەڵێت کەس گوێی لە کەس نییە، ئەدی هەر مرۆڤێك بەرپرسیاری خاچی کارەکانی خۆی هەڵناگرێ، ئەم بەرپرسیارییە بە تەنیا وەك تاك بە تەنیا خۆت ناگرێتەوە، بەڵکو بۆ سەرجەم کەسانی تریش درێژ دەبێتەوە، ئەوە بڕیاری خۆتە، لە نێو کەسانی دیکەشدا یەقدەداتەوە، هەڵبژاردەی خۆتە، دەمامکە ڕِاستی تێدا ناشارێتەوە، بوون وماهییەتی تۆ ئاشکرا دەکات، بەوەی " بوون پێش ماهییەت دەکەوێت و دیاری دەکات"10 بەم پێیەش بۆ نە ئۆردیگا نە دڵخوازەکەت گوێیان نە لە ئۆرفیۆس، نە لە تۆ نەگرتووە، بە پێچەوانەوەش دروستە، پێودانگێکش نییە سازشی لەسەربکەن، بەوەی مرۆڤ فەرزەندەێکە لە نێوان ئاسمان و زەویدا، لە نێوان دڵ و ئاوەزدا، هەڵپەسێراوە، لەنێو بێدەنگی و چاوەڕوانیدا ئازارێکی ڕاگوزەرە، لە نێو توڕبوونی سروشت و یاخیبوونی مرۆڤدا، سەرەتاتکێیانە، هەر دەمی بە جۆرێك، هاوشان و تەبا لە ئاوێنەی تەڵخی شوێنکاتدا درزێك، پرسیارێك دەوورژێنن، بە هاوبەشی لەگەڵ یەکتریدا تەواوی دەکەن، سروشت بە تەپوتۆز مرۆڤیش بە دووکەڵ، تەقەڵێژکردنی مرۆڤ بە سروشتەوە، پانۆرامای کەتنی ئەژیندایەکە، ئیرادە تێدا پەکدەخرێت، پاشەکەوت ڕادەستی چارەنووس دەکرێت، نە ڕووداو، نە کارو کردەوەی تێدا ئەنجامنادرێت، لە ئازاری کات سووتاندنی چاوەڕوانیدا، ئەوەی دەمێنێتەوە، تەنیا ڕۆشنایی ڕایەڵەکانی خۆشەویستییە، دیسانەوە لە دەروازیەکی دیکەوە دێتەوە سەر هەمان برین، هەمان بارودۆخی پێشوو، جارێکی تر ئوردیگا ئاسا بە ئاگاتدەهێنێتەوە پێت دەڵێت: ڕێڕەو بگێڕە، سەیری دواوە مەکە، گەر تۆ وەك شاعیرێ یاخیبوونی خۆت لەسەرجەستەی سروشتی تورەبوونی مندا تەقەڵێژدەکەیت، لەنێوان دووکەڵی تۆ و تەپوتۆزی مندا، دەتەوێت جارێکی تر جڵەوی ئاوڕەکە بخەیتە ئەستۆی من، خۆت وەك قوربانییەك نیشانبدەی، پیلانگێڕی و دڵڕەقی و بێباکی من بە مەرجی ئاوڕەکەتەوە شتەك بدەیت، سزای پەکخستنی ئیرادە، پاشەکەوتکردنی چارەنووس ، بێکرداری بە بەرد بوونی خۆت وەك

هەرشەیەك بە كردەی خستنەسەر(projection) بە منی دەفڕێشیت، بە مانایەكی تر، پێش ئەوەی منی ئافرەت، سزای بە بەرد بوون بەسەپێنم، بەسەر تۆی قوربانیدا، تۆ وێنەی بە بەرد بوونت لە سروشتی مندا كێشاوە، من تەنیا خۆم گونجاندوە، (ئەو پیاوە كە وێنەی ژن بۆ خۆی دروستدەكات و ژن تەنها خۆی لە گەڵ ئەو وێنەیەدا دەگونجێنێ) 11 هاوپێچ شاعیر بۆ دڵنەوای ڕازیكردنی خود وەك داكۆكییەك، وێنەكە گشتگیر دەكات، هەموو دونیایی دەرەوە لە وێنەی خۆیدا دەشواتەوە، بەوەی ئەم یەكەم كەس نەبووە و نابێت لە مێژووی مرۆڤایەتیدا سزا درابێت، تووشی نامۆبوون و بەدگۆڕان بووبێت، هەستبكات بووەتە بەردێك، سەرجەم بەردەكانی دنیا لە خۆیدا ببینێت، بەكەس بوونی بەرد، پارادۆكسێكی دڵپڕوكێنە بە ناوچەوانی مێژووی مرۆڤایەتییەوە لكاوە، پرسیاری جدی و زیندوو لەسەر مردنی وەڵامدا بەجێدەهێڵێت، نهێنی كارەساتێكە، لە چاوەڕوانیدا ماوەتەوە، لە بێدەنگیدا خنكاوە، لە دەقی بەردەستدا وەك پرسیار ماوەتەوە، چییان دەوت، چیان دەكرد، بێ وەڵامە، بێ وەڵام.. بەردە، بەرد، لە بەرد پرسیاردەكرێ، تا پەیكەری وەڵام لە نێو دەقداو هەڵكۆڵێ بیهینێتە دەنگ.گەر چەمكی بە بەردبوون لە گۆشەنیگایەكی گشتیی و فراوانترەوە داگەرانی بۆ بكەین، نابێ ڕەنگدانەوەی تاوانەكانی دەسەڵاتی سیاسەتی بە بەردبوون فەرامۆشبكەین، گەمەی بە بەردبوون لەگەل چەمكە بەر تەسكەكەی ئایدیالۆژیادا یەكدێتەوە، ڕەهەندێكی ئەستوونی گشتگیر لە خۆدەگرێت، هەرچی لە دەرەوەی مێگەلی بە بەردبوون بێت، ڕەتكراوەتەوە، بە نەیار سەیردەكرێت، لەگەڵ چەمكی ئەویندارییدا هاودژە، یەكناگرێتەوە، بەوەی چەمكی ئەوینداری تایبەتمەندی ڕەهەندێكی ئاسۆیی فەراهەمدەكات، ڕوودانی هەر درزێك لە نێو دوو دڵداردا، سەلماندنی تێوەگلانی دەسەڵاتە، لێڵكردنی دیدەی ڕوونی ئاسمانی دیاری دڵدارانە، كەس لە بەرامبەر دەسەڵاتدا وەك ئاشق چاوكراوەو ووریا نییە، لە ئاشكراكردنی سەندنەوەی مرۆڤ لە مرۆڤبوون، كردنی بە مێگەل و بە بەردبوون.

هەر لە هەمان كۆپلەدا لە شوێنێكی دیكەدا دەڵێت

ئەمرۆكە خاكی كوردستان
كە گوڵی یاخی ناگرێ
وێرانە خاكە ئەو خاكەی
جێگای گوڵی
شاعیرێكی گێلی تێدا نابێتەوە
جێگای دڵی عاشقێكی
خەمان گەستەی وەك منی تیا نابێتەوە
نالی، حاجی، شێخی سەنعان

ئەوانی تری گۆڕ غەریبان
وێرانە خاكە ئەو خاكەی
كرا بە جێی گۆرپەرستان كرایە جێی برا گەورە
هەمان كۆپلەی پێشوو ـ لاپەرە 9

سیمرخ لە پاش ئازارەكانی سووتان و زیندووبوونەوەدا، لە دوایین شەوەكانیدا، دەتوانێ هەرەتی گەنجێنی خۆی زیندووبكاتەوە، لە دوای تەمەنێك، توانای ئەوەی ماوە چێژ و لەزەتی سەرجێی لەتەك دڵخوازەكەیدا ئەنجامبدات، هەستكردن بە بوون بە بەرد، بەرامبەر بە پێداویستیە سێكسیەكانی سروشتی مێینە، تا كڕۆك و ژیانی تایبەتیش پەل دەهاوێژێت شۆردەبێتەوە، چاوپۆشین و بێدەنگبوون نییە، ،شاردنەوەی ئەركێك نییە، كە كرداری بە دواوە نایەت، نسكۆ تەنیا نسكۆی دەسەڵات نییە، لە بەرهەمهێنانی ژیانێكی ئاسوودە و سەقامگیر، بەڵكو لە ئاست حەزی مێینەشدا، یەقدانەوەی نسكۆی تاكی نێرینەشی بە دواوە دێت، تەنگەژە و جیابوونەوەی بەزۆرەملێی لێدەكەوێتەوە، دەكرێ شاعیر لە زیندووبوونەوەی خەیاڵدا، بە نمایش قەرەبووی ئەوی نائامادە بكات، یادەوەری و سووتان و نەمانی هێزو ووزەی بەیەكگەیشتن، دەسەڵات و دووری نیشتیمان، نیشتەمنی تەمەنێكە، ئاساواری ساڵانێكە، لەسەر ڕوویەكە ناتوانێ حەزو ویستی مێینە دابینبكات، تاسەی ئەفسانەی ئەو حەزە دێڕینەیە، باوكە ئادەمی خستە نێو دۆزەخی زەمینەوە، ئۆرفیۆسی گێڕایەوە بۆ هادس، سەرچاوەی كێشەكە ئاو□كە، لەگەڵ جیاوازییەكی بنەڕەتیدا یەكدێتەوە، دەبێ ئاماژەی بۆ بكەین، ئاوڕو سەیركردنەكەی ئادەم، بۆ دایكە حەوا، بە كردەوەو بەڕاستی بێشاردنەوە، دوور لە دەسەڵاتی سیاسی مژۆڵی یەكتربوون، جەستە لە نێو جەستەدا، لە نێو لەزەتی سەرجێیدا توایەوە، بە جووتە سزادران، گومانیان نەهێشت، بەردەكانی حەزیان شكاند، لە بەردبوون دەرچوون، بە یەقینەوە بوونە خاوەن نەفس و دەروونێكی دروست، لە بەرانبەردا ئاوڕەكەی ئۆرفیۆس، نەیتوانی ئەو مەبەستە بەێنێتە دی كە جەستەی مێینە، چاوەڕێی دەكرد، ئاوڕەكەی زیاتر بۆ هونەرو، بۆ گومان بوو، نەك بۆ زیندوو كردنەوەی حەزە خەوتووەكانی ئەوی مێینە بێت، ئەو ساردوسڕییە، نەخوێندنەوەی جوانییەكانی جەستە، بە بەردكردنی خەیاڵ یەكێكە لە گەمە گەندەڵكانی دەسەڵات، لە ژێرفشارە هەمە جۆرەكانیدا، بە كردەی نامۆبوون، دڵ مراندن و نەبزواندنی هەستی نێڕایەتی لێدەكەوێتەوە، لێكەوتەی ئەم نامۆبوونە، دۆگمابوونێك زەقدەكاتەوە، چیتر شوێنی ئەشق، جێگای زیندووی تێدا نابێتەوە، وێرانەیەكە، دەسەڵات، یان برا گەورە مانەوی خۆی بە بەردبوون و لە سڕینەوەی گشتدا، سەركەوتنی خۆی پیرۆز دەكات، كردەی گۆڕینی خاك بۆ جێگای

گۆڕپەرستیی، نەریتی کۆمەڵگا سەرەتاییەکانە، برا گەورە یان دەسەڵات دەیبەخشێتە مرێدەکانی، گرێدراوە بە مان و نەمانی دەسەڵات، هەر درزێك بەر ئاوێنەی دەسەڵات بکەوێت، هارەو شکاندن ئەوانی لێدەکەوێتەوە، ئەمەش لەتەك یاخی بوون یەخانگیربوونی شاعیران لەگەڵ مردندا یەکنایەتەوە، سەر هەڵگرتنی شاعیران ستاتیکای دابڕانە نەك توانەوە، بەرگرییە نەك ڕادەستبوون، ئەو گۆڕستانە وێرانەیەکە، بە ڕادەی ئەوەی کەمکردنەوەی بەهاو نرخی پیاوە، لە تێڕوانینی ئافرەتدا، بە هەمان ڕادەش گەر زیاتر نەبێ، کەمتر نییە، لە ئافرەتیشدا کەمکردنەوەی نرخ و بەهای پیاوە، شکاندنی ئافرەتە ، هەڵلێگرتنی ڕقە، هەر ئەو ڕق و کینیەش بوو، ژنانی سەر بە دینیۆسیسی هاندا، ئۆرفیۆس پارچەپارچە بکەن، یەکێکیان لە دوورەوە دەیبینێت، هاواردەکات " بیبینن، بیبینن، ئەوەتا ئەوەی سووکایەتی بە ژنان کردوە"12 هەر مێمێی ئەو ڕقەشە، لە ئێستادا دەنەی دڵخوازەکەی (سەڵاح شوان) دەدات، ناهێڵێت بگەڕێتەوە، لە چاوەڕوانیدا کەسەرەکانی بێدەنگی بشکێنێ، بە سزادان بەرگری لەخۆی دەکات، بە دیوێکی تر، گەر ئەمیش سزای نەدات، ئەو پێشوەختە لەو کارەی کە دەبوو کاتی گەنجێنی چارەسەریبکات، هیچی بۆ نەکرا، لە چێژی جەستەو لە نیشتیمانێك کە ئازاری داوە، لە نامۆبوون زیاتر هیچی هەڵنەکڕاند، بە خەونێکی لە دەستچووەو، تەنیا سزای خۆی داوە، ئێستاش پەشیمانە، ئەوی دڵخواز بە گومانە لەوەی ئەمی دڵدار دوای چل ساڵ و هەندەران، جارێکی تر بتوانێ بگەرێتەوە بۆ نیشتیمانێ چاوەڕوانی هیچی باشی لێناکرێت، نیشتمانێ پەیڕەوی ئەو ئامرازانە ناکات، خەونی چل ساڵەی شاعیرێکی دەربەدەر، خۆی لەمی نائامادەدا بشکێنێ، حەزیش ناکات پێی بڵێت هیچی پێناکرێت، نیشتمان هەرخۆیەتی تۆ گوڕاویت، ئەو هەرخۆیەتی نەگۆڕاوە، شەرمەزارییە، پێدەچێ ستایلی ئەم ئەویندارییە، هەر لە سەرەتاوە خۆشەویستییەکی سۆفییانەی سەخت بێ، توانەوەیەکە ناتوانێ لە نێوان خۆی مەعشوقدا، لە نێوان ئەوەی مۆتیڤی شیعر نووسینەیەتی، لەگەڵ سیحری ئەو سروشتە زگماکەی لە ئافرتدا هەیە، جیاوازی دروستبکات، یان ناتوانێ لە دەروەی خەیاڵ ئاوڕ لە واقیع بداتەوە، مامڵەی لەتەکدا بکات، گەیشتن بە دوا خاڵەکانی ئەم پەیوەندییە لە ڕێگای گەیشتن بەوی دڵخوازەوە، سیحری پێشبڕکێی داهێنانی نووسین و خەیاڵی بردنەوە، کۆتایی پێدێنێ و دەدۆڕێت، کوشتنی حەز، کوشتنی بەهرەی شیعرییە، دۆڕاندن و لێسەندنەوەی تواناکانی شیعر نووسینە، ئەمەش ئەو ڕاستییە بەدەستەوە دەدات کە ئەمی شاعیر ئەزموونی لەگەڵ شوێنێکی دڵرەقدا کردووە، شوێنێك دەتوانێ پارادۆکسێ لەگەڵ نەرمی و تەڕی خەیاڵدا لەگەڵ دولبەردا دروستبکات، لەگەڵ ڕوونبوونەوەی

خەیاڵ، جوانکردنی خۆشەویستی، دڵڕەقی دەسەڵات لەشوێندا زیاتر تۆخ دەبێتەوە، ناشرینتر دەبێ لەوەی شوێنی جوانی تیابێتەوە، هەڵبەت شوێنی گۆڕی شاعیرێ جوان پەرستیشی تیا نابێتەوە، ڕێزگرتنی جوانی گۆلی نییە، ئەوە بەرپەچدانەوەی ئەوانە، لە شاعیردا یەقدەداتەوە، سەرسامبوونی شاعیر بە شکۆمەندی و بەهاو جوانی ئەوی ئافرەت، بێدەنگی خەیاڵ، دابڕانێك لەگەڵ واقیعی سیاسیدا فەراهەمدەکات، وێناکردنی شاعیر لەو ئافرەتە کە خۆشیدەوێت، گەورە دەبێتەوە بۆ نیشتیمانی یەکەم، بۆ خاکی کوردستان، ویرانەیە لە تێکچوونی پەیوەندی کۆمەڵایەتی، لە پیادەکردنی جیاوازییەکانی نیوان نێرو مێ، پابەندبوونی دڵخوازەکەی بە داب و نەریتیەکانی باوکسالاری، چپاندنی نیگایەکی ڕوون، ئاڵۆزییەك فۆرمۆڵەدەکات، لە چاوەڕوانیدا بڕیاری گونجاو بە ئاسانی ناهێنیتە دەنگ هەر لە بێدەنگیدا پیاو لە جووڵە دەخات و لە خەیاڵ و لە یادەوەریدا دەهێڵێتەوە، خەمساردی گوێپێنەدان مرۆڤ تا ئاستی ڕادەستبوون وا دەکات توانای نەمێنێ دنیایەکی تر ببینێت، بیر لە ئافرەت و لە نیشتمانێ تر بکاتەوە، خەساندنی پیاو لە نێو هاوکێشەیەکی ئاوهانەدا، یاخیبوونێك بەرهەم دەهێنێت، وێڕای دادپەروەرییەکە، نە لە دڵخوازەکەیدا، نە لە نیشتیماندا بەدی ناکات، مافێکە لە تاك و کۆدا پێشێلکراوە، ئافرەتێ بۆ نەفسکرابێ، نیشتیمانێکی نەزۆك، بە چ ڕێسایەك دەتوانێ گوێی یاخی بگرێ، ڕێز لە داهێنان بگیرێت، ئاوێزانی شیعرو نیشتیمان بێت، نیشتیمانێ وەك دڵخوازەکەی ناتوانێ دەستلەملانی بێت، لە نامۆبوون و نەبوونی ئامرازەکانی بەیەك گەیشتنیدا، وەچەی خۆشەویستی دروست بدۆزێتەوە، یان دەبێت بە بەردبوون قایل بێت، خۆی بسڕێتەوە، یان دەبی یاخیبێت و هەڵبێت بۆ هەندران، ئافرەتێ لە نیشتمانێکدا بچووککراوەتەوە، لە هەندرانیش دا گەورەکراوە، هەمیشە یادی دەکات وازی لێناهێنێت، نە بەمردنی ڕازییە و وازی لێدەهێنێت، نە قایلە بەوەی دڵی ڕاگرێ، لە جەستەیەکی وێرانەدا، جێگای بکاتەوە، عەشق لە نیشتیمانێکدا ناژێت، مەیلی ئەم و کویلەبوونی ئەوانی تر گەورە بکات، دروشمی تەنیاباڵی و فەرامۆشکردن بەرزکاتەوە، بێئومێدی بڵاوبکاتەوە، بێهەستی و بی ڕێزی، بووەتە کەلتور و مەرجی مانەوە، لە کەلتور و مێژووی نیشتیماندا، لە کوردوستانی پیرۆزدا، لە وەچەکانی ئۆرفیۆس دا، (سەڵاح شوان) یەکەم کەس نییە، نابێتە دوا کەسیش، لە دوایین شەویشدا شاعیر، لە دەروازەی ئەزموونی شیعرییەوە، لە خوێندنەوەی سەرچاوە شیعرییەکانەوە، بە سێ تێڕوانینی جیاواز، لە سێ شاعیردا، بۆشاییەکانی بێدەنگی پڕدەکاتەوە، سەرجەم توخبی تەگەرەکانی پەیوەندیی ئەویندارى پۆلیندەکات، لە سێ ئەزموونی جیاوازدا، لەگەڵ

خاڵی هاوبەشی نامۆبووندا، کۆیاندەکاتەوە، یەکەم دۆزینەوەی خود و نامۆ بوونی شیعر، کاتێ نالی شاعیر مەستورەی دڵخوازی بە نیشتیمان دەچوێنی، ناتوانێ خۆی لەڕاستییەکدا ونبکات، ئایا شیعر ئەو هێزەی هەیە، لە ژێر زوڵم و ستەمدا ژیانێ ئاسوودە بە شاعیر ببەخشێت، خۆی لە مێگەل بوون و لە بەردبوون بپارێزێ، گەر کات خود لە شوێندا کەرتبکات، درزێکی کەمەرشکێن لە نێوان دوێنێی ئازاد و ئیمڕۆی بندەستیدا، فەراهەمبکات، ئیتر شاعیرخۆی لە کۆی شیعردا دەبینێ، خود خۆی لە کۆی دێڕێکدا دەبینێ، کە داگیرکرابێ وەك مرۆق تواناکانی لێسەنرابێ، بە چارەنووسی نادیارەوە شەتەك درابێ، چارەنووس دابەش ناکرێ بە گرتنی گشت و بە ئازادکردنی بەشێك، هێزی شیعر لێکەوتەی ئەو دابەش بوونە قەبووڵ ناکات، کەی ڕەوایە خودی شاعیر بەدەستی دولبەرەوە دیل بێ، بانگەشەی ڕزگاری بکات، ئەوی دولبەریش بەدەستی داگیرکەرەوە دیل بێ، (هێمن)ی شاعیر بە جوانی گوزارشت لەو باردۆخە دەکات، لە شیعری (دیلی دیل) دا دەڵێت "ئەسیری بسکی ئاڵۆزی کچە کوردێکی نەشمیلم، تەماشاکەن، چ سەیرێکە بە دەستی دیلەوە دیلم" 13 هێزی شیعر و هێزی داگیرکەر، دوو دونیایی جیاوازن، بە یەکەوە هەڵناکەن لە نێو ئەو تەنگەبەرو بەیەکداهاتوونەدا، ناژێ و ئەغزە لەوێشدا بمرێت، لە مردنیشدا بڵێت، بەهای شیعر ڕێگا نادات شانوشکێی شاعیر خود بدۆڕێنێ لە دونیایەکی ناجۆر نەویستراودا داکوترێت، وەك بەرپەرچدانەوەیەك، سەرهەڵدەگرێت، مەرگێکی شاعیرانەی شایستە هەڵدەبژێرێت، گەر لە هەندرانیش بێت خود دەدۆزێتەوە، درێژە بە نامۆبوونەکەی دەدات، لێرەدا ئەمی شاعیر بەپێی دەقی باسکراو، یان هاوشێوەبوونێك لەگەڵ نالیدا، فەراهەمدەکات، یان بووەتە ئەلتەرناتیقی نالی شاعیر. دووەم نەبوونی نیشتیمانی نەتەوایەتی دەرئەنجامێکە، ئاودیوکردنی پەڕپێکە، گرێدراوە بە نەسەقامگیری دڵخوازەیەکەیەوە کە بە دوو زمانی جیاواز دیالۆگ ئەنجامدەدەن، ئەم بە خەون و خەیاڵی ئازادەوە، ئەوی بەرامبەریش بە ڕادەستبوونی واقیعی تاڵ، پەی بە زمانی شیرینی خەیاڵ نابات، دوالیزمەی خەیاڵ و واقیع، پارادۆکسێ فەراهەمدەکەن لە نێوان ئازادی ڕادەستبوون بە ژیانی ملکەچی، بەلای کۆمەڵگایەکی ملکەچی کەنارکەوتوو، وێرانە بە نەزانین، مەحاڵە سێبەری خۆشەویستی تێدا بدۆزرێتەوە، ئەمیش وەك حاجی قادری کۆیی شاعیر ڕزگارکردنی پەیوەندییەکەی گرێدەدات بە هاتنەکایەی پڕۆژەی نەتەوەیەکی سیاسی، لە دەوڵەتێکی سەربەخۆدا، داوای خۆشەویستییەکی ئازاد دەکات، بە مەرجێ، لە کۆیی جیاوازییەکانی زمان و بیرکردنەوەدا دەکرێ خۆی کۆبکاتەوە، سێیەم بەناوهێنانی (شێخی سەنعان)ی شاعیر تێڕوانینی ڕەهەندەکانی ئاین و یەقدانەوەی ئەگەرەکانی لەسەر داڕشتنی جۆری پەیوەندییەکان

ئاشکرادەکات، کە پاشخانی ژێروژووربوونێکی تێدا ڕەچاودەکات، ئەگەرەکانی فۆرمێڵەبوون ئاستەنگ دەکات، دەزانێت تەنیا پەیوەندی خۆشەویستییە، دەتوانێ جیاوازیە ئاینییەکان ڕیزپەڕ بکات، ئاستەنگەکان ڕەشکاتەوە ڕووی ئەوین سپیکاتەوە، دڵنەوایی نێرو مێیەك، دەتوانێ لە بەیەکگەیشتنی چاوەڕوانیدا، بۆشاییەکانی پووچگەرایی پڕکەنەوە، ڕووبەڕووی دابونەریتە ڕزیوەکانی کۆمەڵگا بنەوە، کە لە جیاوازی ئاینەکاندا خۆی حەشارداوە، ئەوەندەی پێداگرن لەسەر ڕەهەندەکانی کەرتبوون، ئەوەندە کۆك نین لەسەر یەکبوون، بەرجەستە بوونی (سەڵاح شوان) لە پەیوەندی ئەویندار لەگەڵ هەبوونی چەمکی ئاینیدا، خۆیلەخۆیدا پێڵنانێکی ڕاستەوخۆیە، خۆی لە ئاوێنەی (شێخ سەنعان)دا بەدی دەکات، ئامادەیە لە پێناوی سەرخستنی پەیوەندییەکەی، گەر بە مردنیش بی، ئاوڕ لە دڵخوازەکەی بداتەوە، بۆتە سەر ئاینی دڵخوازەکەی، لەگەڵ مەئلووفدا جیاوازی دروستبکات، وەك شێخ سەنعان بۆ کچێ گاور لە ئیسلام وەرگەڕا، گەر دەق ڕۆحی دووەمی نووسەر بێت، ئەوا شاعیر، لە گەشتەکەیدا بۆ هەندران، راکردنی لە دەست زوڵم و ستەم، زیرەکانە خود و دونیایی شیعری، لە دونیای ئەم سێ کەڵە شاعیرەدا دۆزییەوە، بە فرە دەنگی لە دەنگی منی سادەوە، توانی لە دەرووی سووتان و زیندووبوونەوەی سیمرخدا، بچێتە ناو بێدەنگی سەرجەم ئەو دەنگانەی ئاوێتەیان بووە، ئەوەندە پێویستی بە خەیاڵ هەبوو، ئەوەند بەلای زەیندا نەچوو، سووتانی سیمرخ، تراژیدیای ئەو سەفەرەیە کە ڕابردوو لە نێو ئەو کاتەدا زیندوو دەکاتەوە، کە نووسەر لە سەرەتاوە تا کۆتایی تێیدا دەژێ، هەر کاتێ غەریبی و نامۆبوون لە ناخیدا مرد، ئەوسا شیعریش تێیدا دەمرێت، لە کۆتاییدا ئەم شیعرە، شیعری گێڕانەوەیە، ئاشکراکردنی پارادۆکسێکە کە شاعیر بە مەنەلۆگ دەدوێت، دڵخوازەکەی نهێنییەکان بە دیالۆگ دەخاتە ڕوو، بۆیە بەو دەستەواژنەوە تەنراوە کە نیشانەی نائامادەیی بە دەستەوە دەدەن، کرداری تێیدا نییە وەك ” خۆی پێیووتم، من دەبینم، ئەو ووتی، تۆ نابینیت، من ووتم، کاتێ ووتم، کۆبوو ووتی “…هتد هەروەها سەرهەڵگرتنی هەر یەك لەم سێ شاعیرە، بە خودی سەڵاح شوان خۆشیەوە بۆ دەرەوی نیشتیمان، بێ تاراوگە بە ئارەزوو نەبووە، ناچاری بووە، ڕزگارکردنی ڕۆحی شیعر و دۆزینەوەی خەیاڵ بوو، مانەوەی دەقە لە ڕەتکردنەوەی واقیعی نەخوازراو. .

عەلی شێخ عومەر
زەمەنی کۆرۆنا 2020

ژیدەرەکان

1 ــ سەڵاح شوان ــ دوایین شەوەکانی سیمرخ ــ ماڵپەڕی ئەنتەرنیت ــ سایتی دەنگەکان.

2 ــ سەڵاح شوان ــ شەوێك لە شەوەکانی سیمرخ ــ چاپخانەی لەریا ــ چاپی یەکەم ـــ بەریوەبەراێتیی گشتی ڕاگەیاندن و چاپ و بڵاوکردنەوەی سلیمانی ــ ساڵ 2013

3 ــ کاروان عومەر کاکەسوور ــ نامەیەك بۆ (ئیدریس)ی هاوڕیی دەنووسێت ــ ماڵپەڕی پی ، دی، ئێف

4 ــ کاروان عومەر کاکەسوور ــ دیمانەیەك لەگەڵ کاروان عومەر کاکەسوورـ سازدانی بڵند باجەلان ــ لاپەرە 8 ــ ماڵپەڕی پی، دی، ئێف

5 ــ توانا ئەمین ــ چەند گفتوگۆیەکی ئەدەبی ــ لە بڵاوکراوەکانی پاشکۆی چاودێرـ ژمارە 15 ــ ساڵ 2008 ــ لاپەرە 123

6 ــ بەختیار عەلی ــ ئاوڕەکەی ئۆرفیۆس ــ چاپخانەی رجایی / تاران ــ چاپی یەکەم ــ ناوەندی رۆشنبیری و هونەری ئەندێشە ــ سالی 2014 ــ لاپەرە 124

7 ــ هەمان سەرچاوەی پێشووـ چیرۆکی ئۆرفیۆس ــ بۆ زیاتر زانین دەربارەی چیرۆکی ئۆرفیۆس سەیری لاپەری 123 بکە

8 ــ ــ هەمان سەرچاوەی پێشووـ لاپەرەی 197

9 ــ جورج گرابیش ــ عقدە اودیب فی الروایە العربیە ــ دار الگلیعە للگباعە والنشر ــ الگبعە الاولی ــ 1982 ــ ص 82

*ــ توفیق الحکیم : رومانووسیکی گەورەی عەرەبە میسرییە لە بواری نووسینی شانۆشدا باڵادەستە خاوەنی چەندەها شاکاری شانۆییە وەك مصیر صرصار، سرمنتحرە، سلیمان الحکیم، .. هتد گرنگترین رۆمانی عصفور من الشرق، عودە الروح وە چەندین رۆمانی تر

10 ــ الدکتور عبدالحمن بدوی ــ دراسات فی فلسفە الوجودیە ــ المۆسسە العربیە للدراسات والنشر ــ الگبعە الاولی ــ 1980 ــ ص 263

11 ــ کۆمەڵێك نووسەر ــ گۆڤاری ئایدیا ــ ژمارە 12 ــ ئاشنا بوون بە نیچە ــ چاپخانەی کاڕۆ ــ سلێمانی ــ ل 29

12 ــ هەمان سەرچاوەی ژمارەی 7 ــ لاپەڕەی 196

13 ــ سەرجەمی شیعری هێمن ــ بارگەی یاران ــ چاپخانەی وەزارەتی پەروەردەی هەولێرـ چاپی یەکەم ــ ساڵی 2003 ــ لاپەڕ 186

کۆمەڵناسی کۆڕۆنـا ... *حیکمـەت نامیق

مرۆڤ کاتێ مەرگی ئەوانی تر دەبینێ ویژدانی تەواو ئازار دەکێشێ ئەوە ئەو حەقیقەتەیە، کە ئێستا هەموو مرۆڤایەتی پێیدا تێدەپەڕێت کەلەو پەڕی ترۆپکی نائومێیەوە ژیان گوزەردەکات مرۆڤ وەختێ دەگاتە نائومێدی ئیدی هیچ دەرچەیەك نابینێ تەواو پەرێشان و خەمناك دەبێ لەژیان نە خوێندنەوەی کتاب دادی دەدات نە گوێگرتن لە مۆسیقا .نە هیچ شتێك چونکە هەمیشە لە خەم و ئازاری ئەوانی تر دەژیت ….مرۆڤ لە ئێستادا ڕوبەڕوی دۆخێك بۆتەوە چەندە پێشوتر بێزار بوە لە حکومڕانی بەرپرسەکانی ئەوا کو□□□نا بەیەکجاری شەکەت و ماندوی کردوە ،سایکۆلۆژیەتی بەجۆریك شێواندوە هەست دەکات تەنهاترین کەسە لەنێو ئەو جیهانەدا .
ئەو تارمایەی ،کەڕووی لە هەموو دونیا کردوە سەیرە مرۆڤ لە ئاستی دەستەوەستانە ئەقل ناتوانێت پەی پی َببات وچارەی دۆخەکە بکات ئەگەر ئەوروپا بەو هەموو بیریارو زانسخوازو گەشەسەندنە ئەقلی و مەعریفـەی خۆیـەوە نەتـوانێ ڤاکسـینی ئـەو نەخۆشیـە بـدۆزێتەوە ئەوالەبەرامبەردا ئەقڵی شەرقی و جیهانی ئیسلامی دەبێ چاوەڕێی ڕەحمەتی ئەوروپا بکات لەوبارەیەوە …زۆرێك لەو گووتارە فیکرو زانستیانەی کە ڕۆژانە بڵاو دەبنەوە لە توێژینەوە زانستیەکانی دونیـا ئامـاژە بـەوە دەکـەن کـە ئـەو نەخۆشیـە لـە ئـاژەڵەوە گواستراوەتەوە بۆمرۆڤ بە دیاریکراوی لە شەمشەمەکۆرە bat هەروەك هێنـدێکی تریـان پێیـان وایـە دەسـتی کۆمپانیـا زەبەلاحەکـانی سەرمایەداریە هێندێکی تر پێیان وایە ، کە ئەوە دەرفەتێکە بۆزیاتر چەسپین وزیاتر کۆنتڕوڵکردن ودووبارە هەیمەنەی دەسەڵات بەسەر خەڵکەوە .
ئەگەرچی کۆمەڵناسی فێری ئەوەی کردووین ،کە دۆخی سەرمایەداری هۆکارێکە بۆسەرهەڵدانی دیاردە ترسناکەکان لەوبارەیەوە ئەو جۆرە لە نەخۆشیە کوشندانە هەمیشە پێشبینی کراو بووە لەلای زایانی کۆمەڵناسی بەڵام هەموو ئەو پاساوانە لۆژیکی بن یا نا لۆژیکی هیچ بایەخێکی نیە چونکە دواجار مرۆڤ لەهەموو شتێکی تر بە بایەختر و بەنرخترە …دەبێ زانست هەمیشە لەخزمەت مرۆڤایەتی بێت لەئایندە دەکرێ وەڵامی کۆمەڵیك پرسیاری تایبەت بە بڵاوبونەوەی ئەو نەخۆشیە بدرێتەوە …وەك بۆچی تا ئێستا زانست بەوهەموو ئامرازە پێشکەوتنەوە نەیتوانی کۆنتڕۆڵی ئەو نەخۆشیە بکات؟بۆچی هەرلەسەرەتاوە نەتوانرا

بەری پێبگیرێ ؟بەهەرحاڵ کۆمەڵناسی وەك بوارێك بۆشیکردنەوەی دیاردەو ڕووداوەگەورەکان قسەو لێکدانەوەی خۆی هەیە .کۆمەڵناسی هەمیشە لەنێو هەناوی کێشەو ڕوداوە مێژوویەکان گەشەی کردوە سۆسیۆلۆژیای پزیشکی وەك بەشێك لە کۆمەڵناسی تایبەتە بەو کێشانە بەوردی دەڕوانێتە پەیوندی نەخۆشیەکان بە کۆمەڵگاوبڵاوبونەوەیان .

زاناکان هەر لەدێرینەوە باسی ئەو ڕوداوانەیان کردوە بۆنمونە دۆرکایم باسی خۆکوشتنی و هاریکاری کۆمەڵایەتی کردوە کاتێك کۆمەڵ ڕوبەروی کێشەو بەڵاو پەتا دەبێتەوە هەروەك ئۆلریش بێك لە کتێبی risk society بەوردی باسی کارەساتی کۆمپانیاکانی سەرمایەداری کردوە لە بڵاوبونەوەی نەخۆشی و چەکی کۆمەڵکوژی و پیس بونی ژینگەو شتی تر ،باومان یەکێکی ترە لەو زانایانەی کە بە چڕی لە کتێبی مۆدێرنەی شل و پۆست مۆدێرنەو جیهانگیری باسی کارەساتەکانی سەرمایەداری و کۆمەڵگای دوای پیشەسازی و کێشەکان کردوە کردوەکە لەداهاتودا بەڵێکی مرۆڤ دەگرێ .

بەڕای من کۆرۆنا گەورەترین ڕووداو بوو تا ئێستا مرۆڤایەتی بەخۆی نەبینیەوە بەجۆرێك مرۆڤ نەك تەنها لە بێ متمانەیی تەواو لە ترسی تەواو دەژی بەڵکو ڕق و کینەی کۆمەڵایەتی بەرامبەر یەکتر بڵاو کردۆتەوە وای کردوە ،کە تۆ ڕقت لەویتر بێت ئەو ڕووداوە بوە هۆی ئەوەی ،کە پەیوەندی کۆمەڵایەتی بەتەواوی لێك هەڵوەشێتەوە شتێك نەما بەناوی خۆشەویستی ئەویتر . لەوبارەیەوە خۆشەویستی تەواو غائیبە ،ئەوڕوداوە مرۆڤی تووشی هیستیریا کردوە بەشێوەیەك حەزدەکات کەس نەبینێت دورکەوێتەوە، ڕەنگە خاڵی ئەرێنی ئەو ڕوداوە بریتیبێت لەوەی دووبارە ژیانی خێزانی و لێکاڵی پەیوەندیەکانی جارانی گەڕاندەوە سەردەمی زوو .کۆرۆنا بیرکردنەوەی مرۆڤی بەرامبەر بە کۆی پەیوەندیەکۆمەڵایەتیەکان و شتەکان گۆڕی هەموو جیهان و سروشت و مرۆڤایەتی خستە ژێرپرسیاری جدیەوە هەرلە خێزانەوە تا دەزگاو کایەکانی تری نێو کۆمەڵ ،بیرکردنەوەی گۆڕا بەرامبەر سەرمایەداری new لیبڕالی ،مۆدێرنە ، زاست ، تێور ، ئازادی .شار ،مرۆڤ ،سروشت بەگشتی دووبارە پێناسەی شتەکان دەکاتەوە.

*قوتابی دواسالی دکتۆرا لە زانکۆی باشوری فیدڕالی لە ڕوسیا

ئەدەبی تازەی منداڵان لە فەرەنسا سەریهەڵدا … رەزا شوان

لە سەدەکانی (سیانزەمین و چواردەمین) دا، لە هەموو جیهاندا، ناوەڕۆکی ئەو بابەتە ئەدەبییانەی، کە پێشکەش بە منداڵان دەکران، بریتیبوون لە: فێرکردن، لە ئامۆژگاری وشک، لە خوو و رەوشتی باش، لە رەفتاری پەسەند، لە چاکە کردن، لە تەمێ کردن، لە پێبەندبوون بە داب و نەریت و بەها کۆمەڵایەتییەکان، لە رێنمایی ئاینی، لە گوێدەری، لە شاسواری و ئازایەتی و لە پاڵەوانێتی.

ئەدەبی منداڵان لە سەردەمی تازەدا، وەکو ئەدەبێکی سەربەخۆی تایبەت بە منداڵان، لە (سەدەی حەڤدەمین) دا، بۆ یەکەمین جار، بەر لە هەموو وڵاتانی جیهان، بە شێوەیەکی فەرمی، لە وڵاتی فەرەنسادا سەریهەڵدا و گەشەی کرد و بەرەو پێشەوە هەنگاوی نا.

ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ دەستپێشکەری چەند نووسەرێکی ناسراوی فەرەنسی، کە خۆیان لە بواری نووسین بۆ منداڵان تاقیکردەوە. لەو سەردەمەدا، نووسین بۆ منداڵان شوورەیی و شەرمەزاری بوو، بۆیە نووسەرە ناسراو و بە تواناکان، روویان لە بواری نووسین بۆ منداڵان نەکرد، لە ترسی ئەوەی کە ناوبانگیان نەزڕێ و پایەی ئەدەبییان نەیاتە خوارەوە و رەخنەیان لێنەگرن و خەڵکیش توانج و پلاری ناشیرینیان لێنەگرن.

یەکەمین نووسەری ریچکەشکێنی فەرەنسی، شاعیر و چیرۆکنووسی بە توانا و بە ناوبانگ (چارلز پیرۆ: ١٦٢٨ـ ١٧٠٣) بوو.. کە لە ساڵی (١٦٩٧) دا، یەکەمین کۆمەڵە چیرۆکی بۆ منداڵان نووسی، لە پەرتووکێکدا، لەژێر ناوی (چیرۆکەکانی دایکە قازم) دا، چاپیکرد و بڵاوی کردەوە.. بەڵام (چارلز پیرۆ) هێشتا ترسی لە ناوزڕاندن و لە هاتنە خوارەوەی پایەی ئەدەبی و لە رەخنە و لە لۆمەی خەڵکی مابوو.. بۆیە ناوی خۆی لەسەر پەرتووکەکەی نەنووسی، وەکو نووسەر ناوی کوڕە بچکۆلەکەی (پیرۆ دار مانکور) ی لەسەر پەرتووکەکەی نووسی.. بەڵام لە دوای مردنی، دەقی پاکنووسە ئەرجیناڵییەکەی پەرتووکی (چیرۆکەکانی دایکە قازم) یان دۆزییەوە، کە بەدەستخەتی خودی چارلز پیرۆ نووسراوە و ناو و نازناوی خۆشی لەسەر نووسیوە.

لە چیرۆکە خۆش و بڵاوەکانی ئەم کۆمەڵە چیرۆکە (جوانە نووستووەکە، ساندرێلا یا (پێڵاوە شووشەییەکەی ساندرێلا)، ریش شینەکە، کڵاوسوور (ئەم چیرۆکە لە کوردی دا بووە بە کڵاوانە سوور)، پشیلەی چەکمە لەپێ، پەنجە باڵا، … چەندین چیرۆکی تر.

زۆربەی پاڵەوانەکانی ئەم کۆمەڵە چیرۆکە، خەیاڵی و ئەفسانەیین، پێشتریش بەشێکی زۆری ئەم چیرۆک و هەقایەتانە، لەسەر زاری خەڵکیدا بوون.. بەڵام چارلز پیرۆ بە خۆرسکی، بە زمانێکی شیرین و پاراو، بە شێوازێکی هونەری و ئەدەبی ناسک و سووک و ئاسان بۆ منداڵان دایڕشتوون.. منداڵان و گەورەکانیش چێژ و خۆشییەکی زۆریان لە خوێندنەوەی ئەم چیرۆکانەی چارلز وەردەگرتن.. تا ئەو کاتە لە دەرەوەی پەرتووکەکانی خوێندنەوەی قوتابخانەدا، هیچ پەرتووکێکی تر نەبوون، کە منداڵان بیانخوێننەوە.. بۆیە پەرتووکی (چیرۆکەکانی دایکە قازم) بە یەکەمین پەرتووکی چاپکراوی ئەدەبی بۆ منداڵان دادەنرێت.. لە ماوەیەکی زۆر کورتدا، ئەم پەرتووکەیان، وەرگێڕا بۆ سەر زۆربەی زمانەکانی گەلانی ئەوروپا و بە هەزاران دانەیان لێ چاپکرد و بڵاویان کردەوە.. ناوبانگێکی زۆری دەرکرد.

لەم چیرۆکانەی چارلز پیرۆدا، خەیاڵ زاڵە و پانتاییەکی فراوانی گرتۆتەوە، چیرۆکەکانی ململانێن، لە نێوان چاکە و خراپەدا، لە نێوان شەڕ و ئاشتی دا.. چارلز پیرۆ بە گشتی بۆ منداڵانی نووسیون، واتە ڕەچاوی قۆناغەکانی منداڵی و جیاوازییەکانی تاکی منداڵانی نەکردوون، ئامانجی چارلز ئەوە بووە، کە خۆشی و شادی بخاتە دڵی منداڵانەوە.

ناوبانگ دەرکردنی پەرتووکی (چیرۆکەکانی دایکە قازم) بوو بە هاندەر بۆ چارلز پیرۆ، بۆ ئەوەی کە کۆمەڵەی دووەمی چیرۆکەکانی بنووسێت، کە لەژێر ناوی (چیرۆک و هەقایەتەکانی رابردوو) دا، هەر لە ساڵی (١٦٩٧) دا، چاپیکرد و بڵاوی کردەوە. بەڵام لەسەر ئەم پەرتووکەیدا، وەکو نووسەر، ناو و نازناوی تەواوی خۆی دانا.. لە چیرۆکە خۆشەکانی ئەم پەرتووکەی: ئەڵماس و بۆق، کەوەی گوێدرێژ یا (شازادە هەڵهاتووەکە)، جنۆکە، گورگ، ریکی کاکۆڵدار، ویدەی دەم بە پێکەنین،.. چەندین چیرۆکی تر.

بێجگە لە چیرۆک، شارلز پیرۆ، کۆمەڵێک هۆنراوەی شیرینیشی بۆ منداڵان نووسی.

لە دوای مردنی چارلز، تا ماوەیەکی درێژ، هیچ نووسەرێکی تری فەرەنسی، چیرۆکی خەیاڵئامێزیان بۆ منداڵان نەنووسین.. بێجگە لەو هەوڵانەی کە هەندێ لە ژنان دایان.

چیرۆکنووس، خاتوو (لیبرتس) کۆمەڵێک چیرۆکی بۆ منداڵان نووسی، گرنگترینیان (گەنجینەی منداڵان)ە. کۆمەڵێک ژنانی نووسەریش پێکەوە و بە هاوکاری، کۆمەڵێکی زۆری چیرۆک و نەزیلە و هەقایەتی فۆلکلۆری و ئەفسانەیی و میللییان کۆکردنەوە، لەژێر ناوی (کۆمەڵەی جنۆکەکان) دا، لە (٤١) بەرگدا بڵاویان کردەوە.

بڵاوبوونەوەی ئەو دوو پەرتووکەی چارلز پیرۆ مژدە و راگەیاندنی

لەدایکبوونی ئەدەبی منداڵان بوو، چونکە تا ئەو کاتە لە جیهاندا ئەدەبێک نەبوو بە ناوی ئەدەبی منداڵانەوە. ئەم دوو پەرتووکەی چارلز پیرۆ، کارتێکردنێکی زۆریان لەسەر نووسین بۆ منداڵان لە ئەوروپادا هەبوو.. گەلێ لە نووسەرانی وڵاتانی ئەوروپا، چاویان لە چارلز پیرۆ کرد و ئەوانیش کەوتنە گەڕان و کۆکردنەوەی چیرۆک و هەقایەتە میللی و ئەفسانەییەکانی گەلەکانیان. لەوانەش (برایانی گریم) لە ئەڵمانیا، (پێتەر ئاسبیورسن و یەرگن مۆ) لە نەرویج.. چەندین نووسەری تریش.

شایانی باسیشە داهێنانی (ئامێری چاپکردن) گرنگترین و سەرەکیترین رۆڵی هەبووە لە چاپکردن و لە بلاوبوونەوەی پەرتووک دا.. بە هۆی ئامێری چاپکردنەوە، نووسەران نووسینەکانیان چاپکرد و بڵاویان کردەوە. دەتوانین بڵێین، بە داهێنانی ئامێری چاپکردن شۆڕشێکی رۆشنبیری و ئەدەبی لە ئەورۆپا و لە جیهاندا سەری هەڵدا.

نووسین بۆ منداڵان لە فەرەنسادا، تا سەدەی (هەژدەمین) هێشتا بە تەواوی رەگ و ریشەی دانەکوتابوو.. تا فەیلەسوف و مامۆستای بەناوبانگی پەروەردەی فەرەنسی

(جان جاک رۆسۆ: ١٧١٢ــ ١٧٧٨)، رۆسۆی خاوەنی تیۆری (پەروەردەی سروشتی) لە رێی بیر و بۆچوون و زانیارییەکانی دەربارەی فێرکردن و پەروەردەکردنی منداڵان، کە لە ساڵی (١٧٦٢) دا، لە پەرتووکە بە ناوبانگەکەیدا (ئیمیل) بڵاوی کردوونەتەوە، رۆسۆ دەڵێت:" پێویستە منداڵان لە باوەشی سروشتدا پەروەردە بکرێن، هەموو جۆرە سەربەستییەکیان بۆ دابین بکرێن.." جان جاک رۆسۆ، شۆڕشێکی گەورەی لە بواری پەروەردەکردنی منداڵان دا پەرپاکرد.. سەرەڕای ئەوەی کە رەخنەیەکی زۆریان لە تێۆر و لە بیر و بۆچوونەکانی جان جاک رۆسۆ گرت.. بەڵام تیۆر و بۆچوونەکانی بوون بە بیرۆکەیەکی باش و بە رێبازێکی سەرکەوتوو، بۆ پەروەردەکاران و مامۆستایان و بۆ نووسەرانی بواری ئەدەبی منداڵان.

گەورەترین و بە ناوبانگترین نووسەری فەرەنسی و جیهانی، لە بواری نووسین بۆ منداڵان دا، کەڵە شاعیری گەورە (جان دی لافۆنتین: ١٦٢١ــ ١٦٩٥) ە. کە لە جیهاندا بە (میری چیرۆکەشیعر و مەتەڵ و ئەفسانە بۆ منداڵان) ناسراوە.. لافۆنتین سەرجەم (٢٤٣) چیرۆکەشیعری بۆ منداڵان نووسیوە.. لە (١٢) پەرتووکدا چاپی کردوون و بڵاوکراونەتەوە.. لافۆنتین نایشارێتەوە کە سوودی لە (ئەفسانەکانی ئەسوپ) ی یۆنانی و لە چیرۆکەکانی (کلیلە و دیمنە)ی نووسەری هیندی (بەیدەبا) وەرگرتوون.

میری شاعیرانی ئەدەبی عەرەبیش (ئەحمەد شەوقی) کە (بە رەچەڵەک کوردە و باوکی خەڵکی سلێمانییە) لە باشووری کوردستان. زۆر سەرسام

و هەگری چیرۆکەشیعرەکانی لافەنتین بە منداڵان ببوو، کارتەکردنیان لەسەر چیرۆکەشیعرەکانی دا هەیە.. شەوقی کەمێک لە چیرۆکە شیعرەکانی لە چیرۆکەکە شیعرەکانی (لافەنتین) ەوە وەرگرتوون. بە زمانی عەرەبی هەر بە چیرۆکەشیعرەوە، بە منداڵانی عەرەبی داڕشتوون. نووسەری روسیش (ئیڤان کرایلۆڤ) و نووسەری پۆڵەندیش (ئیگناسی کراسیسکی) سەرسامی چیرۆکەشیعرەکانی لاڤەنتین بوون و سوودیان لە چیرۆکە ئەفسانەییەکانی وەرگرتوون.

لە شاعیرانی کوردیشمان، پیرەمێردی نەمر و فایق بێکەس و هەژار موکریانی، چەند چیرۆکەشیعرێکی (لافەنتین) یان وەرگرتوون، دەشێش لە ئەحمەد شەوقی یەوە وەریان گرتووبن.. بەڵام ئەو سێ شاعیرەمان ئەو چیرۆکەشیعرانەیان، بە منداڵانی کوردمان بە زمان و بە شێوازێکی هێندە شیرینی کوردی، بە چێژێکی کوردی ئەوتۆ دایان رشتوون، کە زۆر لە دەقەکانی لافەنتین و لەوانەی ئەحمەد شەوقیش زۆر خۆشتر و بە چێژترن. لەوانەش (رێوی و کەڵەشێر، قەلەباچکە و باخەوان: پیرەمێرد)، (دوو پشیلە و سەلکە پەنیرێک، جووتە مراوی کیسەڵێک: فایق بێکەس)، (کەبوونەوەی مشکان: هەژار).

زۆر لە خوێنەران چیرۆکەشیعرەکەی پیرەمێرد (رێوی و کەڵەشێر) یان لەبیرچەتەوە، یا نایزانن، بۆیە بە پێویستم زانی کە لێرەدا بینووسمەوە، تا بە منداڵەکانیان بیخوێننەوە:

رۆژێ مام رێوی دەهات
دەم بە وەرد و سەڵەوات
دوایی دەیوت بە ئاواز
لەعنەتی خوا لە فێڵباز
دنیا هەندەی پێ ناوە
هەژارە بخەیتە داوە
عومرێکە دەشت و دەروا
وا چاکە روو بکەینە خوا
ئاخ رۆژێ بەیانی زوو
گوێم لە دەنگی بانگ دەبوو
خەزگە بە کەڵەشێر
بەیانیان بانگ بدەر
ناردی بە لای کەڵەشێر
دانی بە دەژێنم تێر
ئەو بە بانگم بە بدا
من دەبمە پیاوی خودا
کەڵەشێر بە راسپێری

وتی بەم فێڵە فێری
بەڵام باب و باپیرمان
ئەوی خستەتە بیرمان
ڕێوی بە فێڵ ناوەستێ
مەگەر تەڵەی پێی بەستێ

بە یەکەمین جاریش لە فەڕەنسا و لە هەموو جیهاندا، لە لایەن نووسەرێکی گەورەی تری فەڕەنسییەوە، کە بە نازناوی (هاوڕێی منداڵان) خۆی ناساندووە، لە ساڵی (١٧٤٦ ـ ١٧٩١) یەکەمین ڕۆژنامەی لەژێر ناوی (هاوڕێی منداڵان) دا بۆ منداڵان دەرکرد. واتە هەر بە نازناوەکەی خۆیەوە دەری کرد.. سەرنووسەری ئەم ڕۆژنامەیە (هاوڕێی منداڵان)، بە زمانێکی شیرین و ناسک و ئاسان، بابەتەکانی نووسینەکانی دەنووسین. ئەم ڕۆژنامەیە سوود و خۆشی و چێژێکی زۆری بە منداڵان دەبەخشین.. لە هەمان کاتیشدا، تەوژمێکی باشیشی بە گەشەکردن و بە پێشکەوتنی (ئەدەبی منداڵان) لە فەڕەنسادا بەخشی.

نووسەر و ڕۆژهەڵاتناسی فەڕەنسی بەناوبانگیش (ئەنتوان گالان)، لە نێوان ساڵانی (١٧٠٤ ـ ١٧١٦) دا، چیرۆکەکانی (هەزار و یەک شەو) بە عەرەبی (الف لیلە ولیلە) ئەنتوان لە زمانی عەرەبییەوە وەرگێڕان بە سەر زمانی فەڕەنسی و لە (١٢) بەرگدا چاپیکرد و بڵاوی کردنەوە.. وەرگێڕانی (هەزار و یەک شەو) بووە هۆی ناوبانگ دەرکردنی ئەنتوان گالان و دەستخۆشیش لە فەڕەنسا کرا.. هەر لەم دەقە وەرگێڕانە فەڕەنسییەوە، (هەزار و یەک شەو) یان، بە سەر چەندین زمانی تری گەلان وەرگێڕان.

ئەنتوان گالان بێجگە لە (هەزار و یەک شەو) کۆمەڵێکیش لە هەقایەت و ئەفسانەکانی هیندی، لە نووسینی نووسەری بە ناوبانگ (بەیدەبا) وەرگێڕایە سەر زمانی فەڕەنسی.

(ئەنتوان دو سانت ئێکسۆپیری: ١٩٠٠ ـ ١٩٤٤) نووسەر و فڕۆکەوانێکی جەنگی بوو لە هێزی ئاسمانی فەڕەنسادا، چەند چیرۆکێکی خۆشی و بە ناوبانگی بۆ منداڵان نووسی لەوانەش چیرۆکی (شازادە بچکۆلەکە) کە بە شاکارێک و بە یەکێک لە چیرۆکە هەرە بەناوبانگەکانی جیهانی بۆ منداڵان دادەنرێت.. ئەم چیرۆکە وەریان گێڕاوە بۆ سەر (٢٧٠) زمانی جیاوازی گەلان و (٧٥) ملیۆن دانە لەم پەرتووکە لە جیهاندا، لێی فرۆشراوە.. بێجگە لەم چیرۆکە، ئەنتوان ئیکسۆپیری، چەند چیرۆکێکی تریشی بۆ منداڵان نووسی، لەوانەش (زەویی پیاوان) و (فڕۆکەوانی جەنگ).

ئەنتوان ئیکسۆپیری، لە کارێکی فڕۆکەوانیدا، بە فڕۆکەکەیەوە کەوتە ناو دەریا، لە دوای چل و چوار ساڵ، لە (١٩٨٨) دا، لە ڕۆخی مارسیلیا، تەرمەکەی دۆزرایەوە.

(جۆن ڤێرنا: ١٨٢٨ـ ١٩٠٩) نووسەرێکی ناسراوی تری فەڕەنسییە، کۆمەڵێک چیرۆکی خەیاڵی زانستی بۆ منداڵان نووسیون، لەوانەش: (لە زەوییەوە بۆ ئاسمان)، (گەڕان بە دوای جیهان لە هەشت رۆژدا)، (بیست هەزار فەرسەخ لەژێر زەوییەوە).

رەزا شوان
نەرویج: ١٧/مای/ ٢٠٢٠

سۆراخ … شوان سەعید

ئێوارانێک بە ڕێکەوت
نزیکی یەکێک لە دارسنەوبەرەکانی ئەو شەقامەی
جاران ماڵی ئەوەی لێ بوو
کچێک پێی دەخاتە سەر سێبەرەکەم،
کچێک…
ڕەنگی چاوەکانی لە ڕەنگی چاوی تۆ دەچێت،
منیش ڕووی لێ وەردەگێڕم و وەک ئەوەی
سێبەرەکەم ئازاری هەبێت،
لەناخی دڵمەوە دەگریم
پێی ناڵێم پێشتر کچێکم خۆشدەویست چاوەکانی
لە چاوەکانی تۆ دەچوون،
بەڵام ئەو بانگم دەکات و داوای لێبوردن دەکات و
پێیەکانی لەسەر سێبەرەکەم لادەدا و لە سووچێکی
شەقامەکە لە چاوم ون دەبێت…!!

ڕۆژێک کچێک بە تەنیشتی کوپە قاوەکەیەوە
دەستی لەسەر تەنیاییم بوو
ڕۆژێک کچێک لەناو دەنگی هەناسەمدا
بە برینەکانی ڕابردووم دەگەڕا،
ڕۆژێک کچێک جانتای کەلوپەلەکانی
ڕابردووی لێ دزیم و
لەناو دەفتەری ئازارەکانم،
لەناو ئەلبوومی ساڵانی زانکۆم

بۆ ڕەنگی چاوی تۆ دەگەڕا،
چاوی تۆ، کە ببوون بە برین”
“بەسەر دڵی منەوە
هەر ئەوەندەی زانی ڕەنگی چاوی خۆی،
لە ڕەنگی چاوی تۆ دەچێت،
بە هەزار قاچ لە ژیانی من هەڵهات و جێیهێشتم،
ئەو دەیوت:
خۆشەویستنی تۆ ترسناکە،
مر□ق، ل□ناو ئەو هەموو خۆش ویستن و
گرینگی پێدانەی تۆدا هەناسەی تەنگ
دەبێت و دەخنکێت ..!!

بەیانییەک .. بوونی تۆ کەمێک ڕژابووە
ناو لەچکی سووری کچێکەوە،
بەیانییەک .. هەستێک پێی دەوتم: ڕەنگە
تۆ لەم نزیکانە بیت،
بەیانییەک چاوم لەسەر دەرگەی داخراوی
تەکسییەکان بوو،
بەیانییەک دوای ئەو هەموو ساڵ و مانگ و
ڕۆژە،
من هێشتا تۆم لەبیر نەکردبوو…
بەیانییەک ئەو کچە لەچک سوورەی
لە تێرمیناڵی باکوور، پشتی لە من بوو
ئەوکچەی پێی لەسەر سێبەری
یەکێک لە موسافیرەکان دانابوو،
حەزمدەکرد کاتێک ئاوڕ بۆ لای من دەداتەوە،
بەتەنها تۆ بیت،
تۆ بیت و کەسی تر نا ..!!

شوان سەعید

کچ و کوڕانی ڕێبەندان … نەژاد عزیز سورمێ

نیگەرانی گۆرانییەکی مۆرهەڵگەڕاوە
چرۆی گرتووە
نیگەرانی ، لە کەفی شیر
لە خوێنی درەوشاوە دەچێ ..

شەو ئیمپراتۆریەتێکی بێ نوێنەرە
کپ .. ڕاکشاو .. سامناك
بە کڵاوڕۆژنە هەتیوکەوتووەکاندا هێرش دێنێ ..
بەڵام ئومێد
لە ناو قەوزەی
گەمە بەدنیهادەکانی ژیانهەڵلووشاندا
ون نییە .

ئەی خۆری کوژاوە
کە پڕ بە سووتانی خۆت
تیشکمان بەسەر دەبارێنی
خەیاڵم بە لای تۆدا دەشکێتەوە
تاسەیەکی ڕۆژهەڵاتییانە
لە ناخی ڕوانینە بەهارییەکانماندا
ڕوو لە سەرابستان
ڕوو لە بەندەری دژواری ..
زامێکی دی
بە تەوێڵی پرسیارە دوایی نەهاتووەکان
لە شەفەقدا ئۆقرە دەگرێ و
خەون دەبینێ : دەگری …

- نەهاتبووین تەنیا بین
  نەهاتبووین گەسکی مێژوو
  بەو شاڵاوە بۆ ڕابردوو
  بۆ یەکەم هەنگاومان بباتەوە ..

خەیاڵت دەکەم
لە هەواری چۆلپەرست و سەرکێشان دەتبینم ..
بە تەنیشت تارمایی

شاره كراوه داخراوه‌كاندا
به ته‌نیشت ئاهه‌نگه ته‌نیاكان
گوڵێكى حه‌په‌ساو
له تێكستێكى بژوێندا ..
نیگه‌رانییه‌ك
به‌چكه‌ى زۆڵى كۆمپانیاكان
له كونى ده‌رزییه‌وه
به‌سه‌ر شارستانیه‌تى داده‌ده‌ن
ئه‌فسوونێكیان پێیه
ژنه باڵا به‌رزه‌كانى ئیتاڵیا و
سیما خه‌مباره برۆنزییه‌كانى ئیسپانیا
به‌ژێر به‌یداخى كووره‌كانى دۆزه‌خ ده‌به‌ن
له په‌لكه‌زێڕینه ،
له ڕۆشنایى ئاسۆیان دوور بخه‌نه‌وه ..
پیاوان
گۆشه‌گیریان له كۆڵ ناوه
له سپێده‌یه‌كى ناكاوى مردوودا
كچ و كوڕانى ڕێبه‌ندانى پێ
ئاشنا بكه‌نه‌وه ..
ئه‌وه ههڵپه‌ى ئاده‌مزاده
له بۆشاییه‌وه به‌ره‌و بۆشایى
ڕێ ده‌گرێ
وڕێنه ده‌كا :
به‌ختیارى له باڵۆنێكى ته‌نك و
زاراوه‌یه‌كى بێ به‌ڵگه زیاتر نه‌بوو .

ڕێگا چۆله
خه‌ون چۆل
ئه‌وه‌نده‌ى نه‌ماوه خواوه‌ند
ههڵوه‌سته له چۆلایه‌تى بكا ، كه‌ى به‌رپاى كردووه ؟
كۆڕسى به‌ره‌به‌یان
وهڵامى جریوه‌ى چۆله‌كان ناداته‌وه ..
ئێواره
گولله نایبڕێ
ژنان
هاونشین ، لێكدا بڕاو
خۆیان له سه‌مایه‌كى تۆزاوى جێهێشتووه

هەڵدراونەتە ناو قایەخێکی چارۆگە دڕاو
جێوەڕێ لە ناوەڕاستی دەریادا
وردە شەپۆل
دەیبەن و دەیهێننەوە ..
بەڵام ڕۆحە ئاماڵ فریشتەکان
بووکەبەفرینەی بەرائەتی منداڵین
ئاوازێکی غەریب
کۆمپانیا زێڕکفتە زەرووتەبعەکان
لە دیمەنێکی دیارو نادیاری
کەناری ڕۆخانەیەکی کڕنۆشبەردا
بانگێکی ناوەخت
بێدەنگیی پێ پۆشیون
بە تاریکاییەکی ڕووتی سپاردون
تەنیا بە عاشقان پەرت دەبێ ..

ئای نیشتمان
وڵاتی شاراوە
هەڵکەوتەی دیواری لەرزۆك و
بڵێسەی کوژاوە ..
ئای نیشتمان
نەغمەی گۆشەگیری
ڕووباری لە هاژە کەوتوو
باڵات سێبەری پێوە نەماوە
لێم گەڕێ لە حەرەمی نهێنیەکانت
سەرخەوێ بشکێنم ..

ئای نیشتمان
سۆز پێمەوە دەدا
هەستەوە کەمانجەکەت هەڵواسراوە ..

باسکی کوێرم
لە چاوەڕوانی دوا سەمفۆنیادا
لەو دیوی
ئەو پەنجەرە خەمبارانەدا دەکوتم
بەسەر بەهارە ڕۆژگاربردووەکان دەڕوانن .
ورشەی زەردەپەڕ
لە تەمێکی چڕ چەقیوە ناگات
گوڵی هیوای داری سێبووری

بەسەر جەستەی کچ و کوڕانی ڕێبەندان
وێنەی دێرینی زایەڵە لەبیرچووەکان دەداتەوە ..
خاك بەتەنێ ماوەتەوە
کەس ڕووی تێ ناکا
کەس سڵاوی لێ ناکا
یادگارییەکان لە شۆستەکان پیاسە دەکەن
ماچی دوور بە دوور
بە فرمێسکی ساتە لەدەست چووەکان
بە ڕوومەتی شەوی دەیجوور دێتە خوارێ ..
عەشق
لە نواڵەیەکی لاسار و بنبەست
بە ڕەنگی زەرد و لێوی بە بارەوە
سرووودی (کوا من) و بەیدەستی دەچرێ ..

ئەوە ئەو وەرزە
ئێش و لەزەتی
لە دونیادا سڕ کرد
ئەوە ئەو ڕۆژەیە میرم
بازن لە زەند و مەچەکی شارستانییەت دادەماڵێ ..
بێدەنگی بەردەوامە
گریان لە چاوی
کچ و کوڕانی ڕێبەندان دواخراوە
بە تێکشکاوی خۆی دەنوێنێ
بانگ ناگاتە قاوەخانە تۆزاویەکان
ئارامی دونیا
بە مەرگ و
کاروانی جەنازان داپۆشراوە
سۆز و شەیدایی
بە خۆیان و شەپۆلی خنکاویان
لە تافی هەرزەیی زەنوێران ڕاکشاون ..

لێ شەوی ژیان جوانترە لەو ئاسۆیەی
خۆری ژەهراوی تیا هەڵدێ
مۆتەکەی
بە خەرقەیەکی دڕاوەوە لێ
پۆشتەترە ،
لەو گەنجینانەی

خۆپەرستییان
تێ دا دەکرێ .

ئارەزوویەك
لە چاوی هەزاران هەزار
قەتیس بووە
بۆنی بەفر
سەدای قومریان دەداتەوە
سیحری خاك بە برووسكە و چەخماخەیەكی وێڵیش بێ
بارانی هیوای لێ نا بڕێ ..

خۆشم ویست
سرووشتم خۆشویست
وەك عاشقێك نازانێ بۆ عاشق دەبێ
خۆشەویستی
كە لە ئەزەلدا بەر مرۆڤ كەوتووە ،
لاوانەوەی گۆڕستانان نییە
سەفەری ڕەهێڵەیە
خەڵوەتی بەدبینی
ئایكۆنی سەردەمە سەختەكان ..

خەمی ئەبەدی ئەوەیە
سیحری خاك نەبینی ..
نەزانی
گۆرانییە سەرسامە تیژەكانی با
بۆ بێ بیانوو لە دەرگامان دەدەن
نەزانی
مرۆڤ بۆچی ؟
بۆ كوێ ؟
تا كەی ؟

من ڕۆحت دەبینم
ڕۆحی تۆم دی
تاوكەوتنان كە دەڕۆیی …
هەر ئەو ڕۆیشتن بوو هاتنەوەی نەبوو
خوێنی مەسیحەكانی ئەوسا و ئێستا
پڕشنگی ئاوازەن
لە ناخی ڕوانینەكانماندا ..

ڕوونایی
وێنەی ئاوپژێن
گڵ گڵ
بە مەمکی ژنان دێتە خوارێ ..
ئێمە لە شاییەکی ڕەنگین داین
بیرلە باڵ ، لە فڕین
لە (کوا من) دەکەینەوە
کە هێدمەگرتوو پاڵی
بە پەرستگەکانەوە داوە ..

ڕەنگە دیمەنەکە بگۆڕێ
دیمەنەکە دەگۆڕێ ..
لەوانەیە ئارەزووەکانم
لە ساتە نەرمە مەحاڵەکان
لێ بچنەوە
ڕەنگە سامانێکی بێگەرد
نیشانە بێ بۆ مەرگ
بەڵام تا ئەو وەختەی
ڕووبار و چێم
چیا و درەخت
سڵاوی خواحافیزیم لێ وەردەگرنەوە
هەر بە جوانی دەتانبینم
کچ و کوڕانی ڕێبەندان .

سەرەتای نیسانی 2020

مانیفێستی عێشق. . بەشی پێنجەم.. تێکست: ستیڤان شەمزینی

فرمێسکی گەشی چاوەکانت
زامی چەند ساڵەی من دەشواتەوە

ئەو کاتەی غەریبی تۆ دەکەم
هەمان ئەو کاتەیە بیر لە خۆم دەکەمەوە

کۆترەکەم هیچ هێلانەیەکت نییە
جگە لە قووڵایی دڵی من

ئەگەر دەتەوێ بزانی چەند خۆشم دەوێی؟
تەنها گوێ لە دڵی خۆت بگرە

یەک شت بخەرە پێش چاوی خۆت
ژیانم بۆ تۆیە و مەرگیشم بۆ خۆم

زەردەخەنەکەت زەخرەفەیەکە
هیچ نیگارکێشێک توانای نەخشاندنی نییە

ژیانی من لەو ساتەوە دەستپێدەکات
بۆ یەکەمجار تۆ وتت خۆشم ئەوێی

کاتێک باسی عەشق ئەکەیت
دڵ و جەستەم دێتە لەرزین

عەشقی تۆ دوو شتی پێ بەخشیم
تەنها و تەنها شیعر و شەراب

ئەو دەمەی تۆ لێم ون ئەبیت
ڕەحم دەبێتە چۆڵەوانییەکی ترسناک

تۆ هەر لەو گوڵە گەشاوەیە ئەچیت
لە بیابانی دڵی مندا خەرمانەت داوە

ئەڵێن شیعری جوان ئەنووسیت
کەچی تۆ جوانترین شیعری منی کە نەمنوسیووی

هەر لەو خۆرە پرشنگدارە ئەچیت
شەوە تاریکەکانم رووناک ئەکەیتەوە

ئەزانی پیاوێکی نوستالیژیم؟
هەمیشە لەو لەحزانە ئەژیم ئاشنات بووم

هیچم لەدەست نایەت بۆ تۆ
جگە لەوەی هەمیشە بتخەمە ناو شیعرەکانمەوە

سێپتەمبەری 2015
دیسامبەری 2016
ئەڵمانیا - سوێد

تێبینی: ئەم پۆستەرانە بەشێکن لە کۆ پۆستەری “مانیفێستی عەشق” کە لە دیوانە شیعری “بەتیشکی عیشقت ئەدرەوشێمەوە” لە ساڵی 2017 بەشێوەی کتێبی کاغەز لە کوردستان چاپ کراوە

لە پارەزانەوە بۆ بانە …
ئەحمەد رەجەب

وانەکانی ژیان

پارەزان ئەکەوێتە بنار شاخێکی سەخت و چەند ماڵێکی کادیرو پێشمەرگەی یەکێتی نیشتمانی لێبوو کاتێك لەوێ بووم بیستم ماڵی کاکە حەمەی حاجی مەحمودیش لە پارەزانەو ئەو کات کاکە حەمە یەکێتی بوو بەرپرسی پێشمەرگەی ئەو ناوچەیە بوو خەڵکی دێکە وتیان بۆ ئەنجامدانی کارێك چووەو، لە شەوی دووەم لە پاش نانخواردنی ئێوارە کاکە حەمەی قاینەجێی وتی ئامادە بە ئەمشەو بەرەو بانە لە گەڵ پێشمەرگەیەکی خۆمان ئەچێت و، دەوروبەری کاتژمێری هەشتی شەو کەوتینە رێ و پێشمەرگەکە بۆ چەك بوو خۆی ناساندو وتی ناوم کامەرانە کوری خەلیلی چایچیم و منیش یەکسەر وتم چاخانەکەی لە نێوان مزگەوتی گەورەو قاڵدرمەکانە وتی چۆن ئەزانیت وتم نزیکە لە بەرێوەبەرایەتی پەروەردەی سلێمانی جێی کارەکەم و نزیکەی کیلۆمەترێك لە دێی پارەزان دوورکەوتبووینەوەو لە پر کامەران وتی بابگەرێنەوەو ئاسك ئاسا بە راکردن گەرایەوە بۆ ناو دێ و منیش هێواش هێواش گەرامەوەو لە نزیك دێکە گوێم لە هاوارێك بوو کێیت زەلام و منیش وتم میوانەکەی ماڵی کاکە حەمەم و کە گەیشتمە ناودێ قیامەت هەڵسابوو خەڵکەکە پەرتەوازەو کامەران وتبووی سوپاو جاشم بینیوەو لە منیان پرسی ئایا سەربازم دیوە وتم هیچم نەدی و برادەری بەرپرس وتی مەشڵەژێن و هەموو گەرانەوە ناو دێ و برادەرە بەرپرسەکە وتی خۆم زانیم هیچ نییەو ئەمەش یەکەمجار نییە کامەران وامان لێئەکات.

لە پاش مانەوەی سێ رۆژ لە پارەزان لە بەرەبەیانی رۆژی چوارەم من و کامەران کەوتینە رێ و کامەران باسی ئازایەتی و پاڵەوانێتی خۆی ئەگێرایەوەو گەیشتینە دێی چنارەو لەوێ بە پەلەپەل نانمان خواردو خەڵکی دێکە لە ترسی سوپاو جاش ترسیان لێنیشتبوو، بە دەم قسەکردن گەیشتینە دێی چاڵە خەزێنەو لەچەم بەرێنەوەو نێرەی شاخی سورەبان هات و کەمێك سەرکەوتین لەسەر کانیاوێك جوگەلەیەکی ئاو ئەهاتە خوارەوە سەدان کەسی لێبوو لە گەڵ ژمارەیەکی زۆر هێسترو ئەسپ و لەوێ زانیم ئەمانەشتومەکی ئێران و عێراق ئالوگۆر ئەکەن و پییان

ئەوترێت قاچاغچی ولەوێ چامان خواردەوە کامەران وتی چۆنە بە سواری هێستر برۆێن وتم زۆر باشەو ، کامەران دوو هێستری هێناو خاوەنی هێسترەکە کە خۆی سواری هیستری سییەم بوو هاواریکردو ئاماژەی بۆ یەکێك لە هێسترەکان کردو وتی زۆر چەمووشە وریا بن ، منیش هێسترە چەمووشەکەم بەرکەوت و خاوەنەکەی پەیتا پەیتا دووبارەی ئەکردەوە وریابە وریابەو بەسەلامەتی لە بنکە سەربازییەکانی بەعس (رەبایا) گەیشتینە دێی چەمپاراوو شۆفیرێك لای لاندرەڤەرێك وەستابوو ئەیوت بانە دوو نەفەرو ئێمەش، من وکامەران سوار بووین و لە پاش 35 خولەك گەیشتینە شاری بانە، شارێکی خنجیلانە و رازاوەو جوانە و وەك سلێمانیە بەڵام بچوکتر.

لە بانە بەریز کاك سەلاح حاجی رەفیق (سەلاحی موهەندیس) بەرپرسی پێشمەرگەکانی یەکێتی بوو ، بۆ یەکەم جار یەکترمان بینی و کە زانی شیوعیم بە گەرمەوە پێشوازی لێکردم و ئاو چام خواردەوەو وتی داوای لێبوردن ئەکەم هاورێ و ئەمرۆ کارم هەیەو لە شار نامێنم و ئێستا ئەبێ برۆم و، بە یانی میوانی منی و شاری بانەتان پیشان ئەدەم و، منی لە ئوتێلەکە بەجێهێشت و، لە ئوتێل دابەزیم چوومە کەبابخانەیەك و خاوەنەکەی وتی چی ئەخۆن و، وتم کەباب وتی چلوکەباب و منیش وتم بەڵێ و نەمزانی چلوکەباب چییە کە هات قاپێك برنج و دوو کەبابی سی چل سانتیمەتری لە سەرەو پەرداخی پچوك دۆو وقاپێکی بچوك شلە (خۆرشت) و، منیش زۆرم برسی بوو وتم برا گیان ئەم پەرداخە بکە بە چەند پەرداخێك بیکەرە ناو چامێك و ئەم شلەیەش بکە ناو قاپێکی گەورەو کەبابێکی ترم بۆ بێنە و، کاکە برا چۆنم وت کردی و، دوای نانخواردنەکە کەمێك دانیشتم و پەرداخی چام خواردەوەو، هەڵسام و پارەم دەرکردو خاوەن چیشتخانەکە وتی پارە وەرناگرم وتم بۆ کاکە کەس پارەکەی داوە وتی نەخێر میوانی منیت و لە سلێمانییەو هاتوویت و هەرچیم کرد پارەکەی وەرنەگرت و، دەرچووم لە بازار کراسێکی قاوەیی رەنگ و چووتێ پێڵاو خاولییەکی مامناوندی و سابون وتاقمی ریشتاشینم کریی و لە ئوتێلەکە گەرماوێکی بچوك هەبوو خۆم شوردو ریشم تاشی و، لێی خەوتم تا بەرەبەیان خەبەرم بووەوە.

دەوروبەری کاتژمێر هەشتی بەیانی کاك سەلاح هاتە ژورەکەم و کەمێك دانیشت و وتی بابرۆێن و، لە ئوتێلەکە دابەزین و ئۆتۆمبێل وەستابوو سێ قۆڵی چووین بۆ کەبابخانەیەك کتومت وەك ئەحەی گوڵەی جکەرفرۆش لە سلێمانی : گۆشت، جگەر، دڵ، کورچیلەو شتی ترو نانمانخواردو رووماکردە چیایی ئاربابا زۆر بڵند نەبوو بەڵام قەشەنگ و دڵگیر بوو، ئیتر نیوەرۆ لە ماڵی خاوەن ئۆتۆمبێلەکە میوان بووین و، لە قسەکردن وتم کاك سەلاح ناوتم بیستووەو ئەتناسم

و، وتی چۆن ؟ وتم خزمایەتیت هەیە لە گەل خێزانی عەباسی برام وتی راستەو زۆری پێخۆش بوو، لە پاش نانخواردن زۆر شوێن گەراین و ناوەکانم لە بیرچووەو، بانە ئاوێنەی مێژووی کوردانە شارێکی رەنگین و رازاوەیە، گلێنەی چاوی کوردانە و هەمووما گوێمان لە دەنگە خۆشەکەی هونەرمەندی گەورەی کورد عەباس کەمەندی بووە کە ئەڵێت : گوڵی زەردو سووری سڵیمان بەگی بانە و، لەدووایدا لە شارباژێر بە زۆری لە دێهاتی چنگیان و باراوو وندەرێنەو حاجی مامەند لە گەڵ کاك سەلاح یەکمان بینی وجاروبار بە رێکەوت مەفرەزەکانمان : حزبی شیوعی و یەکێتی نیشتمانی یەکمان ئەگرت و جێی داخە سەلاحی حاجی رەفیق (سەلاحی موهەندیس) شەهید بوو.(ماویەتی).

16/5/2020

کتێبی جەنگستان وەك بەرهەمێکی شانۆیی لە کتێبێکی زانکۆی ئۆکسفۆرد دا

شانۆیی جەنگستان / خاکی سەرباز کە لە نوسین و دەرهێنانی ڕزگار حەمە ڕەشیدە، یەکێکە لە شانۆگەریە هاوبەشەکان لە کتێبێکی دەزگای چاپەمەنی زانکۆی ئۆکسفۆرد دا. ئەم کتێبە بە هاوکاری و نوسین لەلایەن هەریەك لە د. نیشا ساجنانی / زانکۆی نیویۆرک/ ئەمریکا، پرۆفیسەر. ڤیکی کارکۆ/ زانکۆی ئێج هێڵ/ بەریتانیا، د. جۆرج بەلیڤو/ زانکۆی بریتیش کۆڵۆمبیا/ کەنەدا وە کاری تێدا دەکرێت . چاپەمەنی زانکۆی ئۆکسفۆرد ماوەی ساڵێك زیاترە سەرقاڵی ئامادەکردنی کتێبێکی شانۆیین بەناوی دراما، شانۆ، ئیمپرۆڤایزەیشن و ژیانێکی باش. ئەم کتێبە هەوڵ دەدات تیشك بخاتە سەر ئیرتیجالی درامی و گەمەکانی دراما و شانۆنوسی و دراماتۆرگی و نەخشەکێشان و دەرهێنان و کاریگەری لەسەر بینەران و پێکهێنەرە شانۆییەکانی تر. مەبەستیش لەم کارە قووڵکردنەوەی تێگەیشتنە لە کاریگەریەکانی ئەو بوارانە بۆ بەدەستهێنانی ژیانێکی باشتر. ئەم کتێبە لە دوانزە بەش

پێکهاتووە و بەشێکی کتێبەکە تایبەتە بە قسەکردنی نوسەر و دەرهێنەری کارەکە ڕزگار حەمە ڕەشید و د. جۆرج و د. مارقین و کریستۆفەر کووك دەربارەی شانۆگەری جەنگستان کە لە ئینگلیزیەکەیدا بە SOLDIERLAND وەرگێڕدراوە. بڕیارە ئەم کتێبە لە مانگی یەکی ٢٠٢١ دا تەواو ببێت و بە زۆربەی جیهاندا و بەتایبەتیش لە زانکۆکانی جیهان و ناوەندە ئەکادیمیەکاندا بڵاو بکرێتەوە.

لەچاوەڕوانی دا…مەحمود دەروێش. و: ئاراس سەعید

لەچاوەڕوانی دا کەڵەکەکەی کۆمەڵێ ئەگەرلەسەرم ئەدات، ڕەنگە لەقیتارەکەجانتاکەی دەستی بیرچووبێو ناونیشانەکەی من و موبایلەکەی لێ وون بوبێ، ئیدی ئارەزووی نەمابو و ووتبێتی بەختی لەگەڵ نەرمە باراندا نیە، ڕەنگە بەشتێکی کتوپڕەوە سەرقاڵ بووبێ، یان بەگەشتێکەوە بۆ باکور تاکو سەردانی خۆربکات.
لای بەیانی تەلەفونی کردوەو من لەماڵ نەبووم، چوومە دەرەوە تا دووشوشە شەراب و گوڵی گاردینا بکڕم، ڕەنگە لەگەڵ هاوسەرەکەی پێشووی تێک چووبێت، لەسەر یادەوەریکانیان و پاشان سوێندی خواردبێ، چیتر پیاوێک نەبینی بەخولقاندی یادەوەری هەڕەشەی لێ بکا، یان ڕەنگە لەڕێدا بۆلای من خۆی بەتەکسیەکدا کێشابێ و چەند

هەسارەیەکی کاکێشانەکەی کوژابنەوە، ئێستا لەژێر چارەسەری ئارام بەخش و وەنەوزدا بێ، ڕەنگە بەرلەهاتنە دەرەوەی لەخودی خۆی، تەماشای ئاوێنەی کردبێ و دەستی لەو دوو هەرمێ گەورەیە دا بێ، کەشەپۆل بەکراسە ئاوریشمەکەی ئەدەن و بەحەسرەتەوە ووتبێتی؛ ” ئاخۆ کەس ه□ بێ جگە لەخۆم شایەنی میێینایەتیم بێ”!؟
یان ڕەنگە بەڕێکەووت بەخۆشەویستیەکەی پێشویدا تێپەڕیبێ، کە هێشتا لێی ڕزگار نەبووبێ و لەگەڵیا بۆشێوی ئەم ئێوارە ڕۆیشتبێ، لەوانەشە مردبێ، چونکە مەرگیش وەک من لەپڕا عاشق دەبێ، مەرگیش وەک من حەزی لەچاوەڕوانی نیە.

مەحمود دەروێش
و/ ئاراس سەعید

شیعری مناڵان/ زمانی دایک … عەلی ح□م□□شید بەرزنجی

زمانەکەم کوردییە و
شانازیی پێوە دەکەم
ئەو باشترین بەڵگەیە
دەیسەلمێنێ کە من هەم
......
بۆ پێشخستنی وزمان
هەمیشە لە هەوڵدام
وەک چاوم خۆشمدەوێت
هێندە شیرینە لەلام
....
پارێزگاری کردنی
ئەرکی درشت و وردە
چونکە زمانی دایک
ناسنامەی ئێمەی کوردە
...
٢٣/٢/٢٠١٩